

کرده و خوب تدریس نموده البته اجرت کامل داده می شد و اگر از طرف متعلمین قصور شده بود و موافقی هست آنرا رفع می نمایم پس ما اینک مفتش علمی لازم داریم.

صدیق حضرت - يك مسئله عرض می نمایم که جالب توجه و کلاست و آن این است این معلمین که ما سه سال پول بآنها داده ایم يك اندازه بزبان ما اطلاع پیدا کرده اند و نیز يك درجه پایه اطلاعات شاگردان ما را دانسته اند اگر بنا شود تجدید کثرت آنها را رای ندهیم و آنها بروند و يك دسته معلم دیگر بیاید مثل این است که یکسال بی جهت پول بآن معلمین داده ایم بعلاوه مخارجی هم باید برای رفتن این چند نفر و آمدن آن چند نفر بدهیم پس تجدید کثرت اینها مقرون بمصلحت است.

آقا شیخ محمدعلی - بنده میخواهم قانوناً مطلبی عرض کنم که بموجب نظامنامه يك مسئله را که فراموش شد وکیل حق دارد اظهار نماید لهذا عرض میکنم که روز سه شنبه گذشته در باب دیوان محاسبات گفتگو و قرار شد که يك هیئتی معین شود و تا کتون معین نشده و ما هیچ حساب مالیه خود را نمیدانیم و حال آنکه باید تمام دخل و خرج مملکت با اطلاع مجلس باشد و همچنین مطالبی که اهمیت داشت و باید مذاکره شود از نظر رفته یکی مسئله اشرافی است که ما نمی دانیم چه شده و چه باقی است و یکی دیگر وجوه بانک ملی بود که در مجلس خاص مذاکره شد و قرار شد در مجلس هلنی مذاکره شده و معلوم شود و تا کتون بمجلس نیامده و یکی دیگر در باب کلیه مالیه مملکت است که ما نمی دانیم در این دو سال چه عاید شده و چه خرج شده است و چقدر بقایا در نزد حکام است چون بنده اکل وظیفه مجلس را نظر در مالیه میدانم عرض میکنم باید هر چه زودتر اقدام پدیدار نمودن دیوان محاسبات نمود و نیز وزیر مالیه خواسته شود که از ایات اشرافیها توضیح بدهند

آقامیرزا مرتضی قلی خان - اما در باب دیوان محاسبات گویا از نظر و کلاسه محترم رفته که آن روز مذاکره شد مادامی که دیوان محاسبات دایر نشده عمل محاسبات راجع بکمیسیون مالیه شود و کلا تصویب نگردند بعد چون مسئله محاسبات اهمیت داشت قرار شد که عاجلاً نظامنامه دیوان محاسبات نوشته شده بمجلس آمده پس از تصویب دایر شود و در باب اشرافیها هم وزیر مالیه باید توضیح بدهند و در باب وجوه بانک ملی که در مجلس خاص مذاکره شد و قرار بود که بمجلس هلنی بیاید بعد بکمیسیون مالیه رجوع شد که حساب آنرا بر ترتیب صحیح نوشته بمجلس بدهند کمیسیون مالیه هم اقدام کرده دوسه قلم ناقص است آنهم تاروز شبه انشاء الله تمام میشود.

آقا شیخ یوسف - مکرر صحبت شد که اول وظیفه مجلس این است در مجلس موضوع مذاکره مجلس بعد معین شود و در اول ریاست جناب ممتاز الدوله این مسئله شرط شده است و گفته اند که موضوع مجلس بعد باید روز قبل معین شود و اینکه می فرمایند وزیر علوم در باب کثرت بجهت جواب خواسته و این لایحه را فرستاده بنده عرض میکنم که خیلی عجیب است با این ترتیب که امروز ما داریم و این لایحه چند روزی است که بهیچ ترتیب

رسیده حال تمجیل می فرمایند بازمی گردم بمطلب اول خودم که بنابر معاهده که شده است باید موضوع مذاکره روز بعد در روز قبل معین شود

آقامیرزا محمود - در باب دیوان محاسبات آن طور که آقا میرزا مرتضی قلیخان گفتند که بایستی کمیسیون مالیه و وزارت مالیه نظامنامه آنرا را بنویسند و در خصوص وجوه بانک هم از طرف کمیسیون مالیه مسامحه نشده از آنها هائی که لازم بود اندامی بشود تا حال نشده است اینست که بتعویق افتاد

آقا شیخ محمدعلی - در خصوص دیوان محاسبات آن روز در اینجا مذاکره شده بود که لازم است بزودی تشکیل شود تا اینکه محاسبات مالیه بخوبی معلوم گردد و هر کس بتواند دخل و خرج مملکت را بفهمد حالا این خرج هائی که میشود هیچ کس نمی داند و معلوم نیست که در چه مصارف صرف میشود در لایل مجلس که صحبت از مسیو نوز و مالیه مملکت بود مذاکره بود که باید حساب مالیه از روی ترتیب و نظم صحیحی باشد از آن وقت تا حال در اینجا هیچ اقدامی نشده و ما هیچ نمی دانیم که وزیر مالیه سابق مالیات را چه کرده است آیا چیزی پیش او هست یا نه و هم چنین نمی دانیم که وزیر مالیه حالیه مسئول مالیه هست یا نه و این خرج هائی که می شود از روی چه مآخذ و در چه مصرف است و تا دیوان محاسبات نباشد هیچکس از حساب مالیه اطلاع پیدا نخواهد کرد پس اول باید دیوان محاسبات را تشکیل داد و اگر و کلا بخواهند در جزئیات مذاکره نمایند خارج از وظیفه و کالت شده اند

آقا شیخ حسین - بنده عرض میکنم که اولاً وظیفه رئیس مجلس این است که در بین مذاکرات نگذارند که وکیل از مجلس بیرون برود.

ثانیاً وکیل نباید محض خوش آمد چیزی بگوید.

ثالثاً وکیل لازم نیست که صورت مخارج جزاً قیماً بداند مگر اینکه مخارج فوق العاده باشد باید بتصویب مجلس بگذرد

نایب رئیس - مسئله دیوان محاسبات مسئله مطولی است و لزوم آن در قانون اساسی هم نوشته شده است باید نظامنامه آنرا و وزارت مالیه بنویسد بدهد بمجلس تا اینکه مجلس او را تصحیح و تنقیح نموده تصویب کند و بعد از آن تشکیل شود.

آقای میرزا - خوب است برای رفع اشتباه بعضی این کلمه را عرض کنم که دیوان محاسبات برای این نیست که جزء جزء مخارج را تصویب و امضاء کنند برای این است که محاسبات مالیه را در رشته نظم و ترتیب بیاورند و در حقیقت بمنزله مفتشی است که نگذارد حیف و میل در مالیه بشود

نایب رئیس - چرا بالاخره قرار بر این شد که معاون وزارت معارف حاضر شوند تا از ایشان بعضی سئوالات بشود آن وقت مطرح مذاکره شده نتیجه گرفته شود.

حسین قلی خان نواب - در باب لایحه وزارت معارف آخر معلوم شد که چه فراری داده شده است.

حسین قلی خان نواب - همان طور که به کمیسیون مالیه از بابت حقوق آنها رجوع شده است خوبست در خصوص بعضی شرایط کثرتی که مطلق به خارج است رجوع بکمیسیون خارج شود که دقتی در شروط آن بشود.

نایب رئیس - چه ضرر دارد که در کمیسیون خارج هم در این باب دقتی بشود (مجلس بیست دقیقه قبل از غروب ختم شد)

مذاکرات شبه ۶ جمادی الاولی دارالشورای ملی دو ساعت و بیست دقیقه قبل از غروب مجلس منعقد شد (خلاصه مذاکرات جلسه قبل قرائت شد) (اسامی غائبین جلسه قبل)

مغیر الذک - ساعداالوزاره - عمیدالعلماء حاجی میرزا آقا بابا - شیخ محسن خان

رئیس - در باب لایحه وزارت معارف که در جلسه قبل قرائت شده بود قرار شد که با حضور معاون وزارت معارف مطرح شود و چون امروز ایشان آمده اند مجدداً بیرون کمیسیون مالیه قرائت میشود قرائت شد بطوری که در روز قبل ذکر شده بود راس این رایورت دو مسئله داشته است یکی تجدید کثرت است و یکی خواستن هوض یک نفر معلم که او بتجدید کثرت راضی نمیشود و در باب تجدید کثرت این چهار نفر معلمین چیزی اضافه از حقوق سابق میخواهند و حالا باید هر یک از این دو مسئله جدا گانه مطرح شده نتیجه گرفته شود.

سیدالعلماء بنا بود امروز معاون وزارت علوم بیاید توضیحات بدهد.

اسدالله میرزا - بریزوز اینجا مذاکره شده و معلوم هم گردید چنانچه آقای صدیق حضرت گفتند تجدید کثرت معلم ممدن شناسی امروزه لازم نیست در این صورت بودن مسیو داوید لزومی ندارد برای اینکه بجهت تدریس مقدمات ریاضی اشخاصی اینجا هستند که میتوانند مقدمات ریاضی را بگویند با مواج کم و مقدمات ریاضی این قدر واجب لازم ندارد ولی باقی معلمین که تجدید کثرت آنها را وزیر علوم تصویب میکنند باید تجدید شود و در باب اضافه حقوق که میخواهند آنوقت که کثرت این معلمین در ایران شد نرخ احتساب گران بود و امروز بواسطه این اسامی مقدس خیلی نرخ اجناس ارزان تر شده و آنها هم پول را در اینجا خرج میکنند پس تفاوت پیدا نخواهد کرد و دیگر اینکه فرانک از آن وقت تا حال تفاوتی پیدا کرده آیا وقتی که ترقی کرده اضافه را در کرده اند که امام حالات تفاوت تنزل را قبول نمایم و گذشته از این این معلمین نوایب دیگر هم در مدرسه دارند باین جهات و جهات دیگر بنده گمان میکنم که اضافه مواج بخواهند و همان تبدیل فرانک ب تومان راضی شوند.

وکیل التجار - بریزوز خلاصه عقیده خود را عرض کردم و امروز خاطر آقایان را متذکر می سازم که بنده باید از باری و کمی حقوق آنها حرفی ندارم ولی بر حسب قواعد قوانین اگر آنها را خوب شناخته اید تا بحال خوب خدمت کرده اند چطور که در همه جا معمول است که هر کسی در یک اداره کدرست خدمت کرد چیزی از بابت حسن خدمت او اضافه نمینند بآنها هم داده خود و گمان نمیکند غیر از آنها را هم بخواهند باین مبلغ اراضی شوند حال آنکه اضافه را همین نمیکند هر قدر که صلاح میدانند بدهند.

صدرالعلماء نظری - چون وزارت معارف تجدید کثرت آنها را تصویب کرده اند البته باید تجدید شود و بنده تجدید کثرت معلم معدن شناسی را لازم تر از سایرین میدانم اگر تا کتون ما شاگرد قابل بجهت این علم نداشته اند حالا باید تربیت کنیم.

حاج سید عبدالصمد شهباشی در خصوص کثرت و نفر مسیو زوزو مسیو کاله از قرائت تحقیقی که شد خیلی فایده از وجود آنها بجهت مملکت ما عاید شده اما در باب اضافه حقوق بطوری که در جلسه قبل عرض کردم باید شرایط کار و دستور العمل کار آنها معلوم شود تا توجه در این باب بشود و این گفتگوها تمام بجهت تفاوت فرانک است و بنده بریزوز عرض کردم بعضی ملتقت شده اند و حال از امروز باید فرانک ترقی خواهد کرد و آن تنزل فرانک ضرری است که از بابت مسئله نقره در این اداره وارد آید و البته محفوظ خواهد شد

احشام الاطباء - تجدید کثرت دو نفر معلم طب لازم است اما در خصوص تجدید کثرت آنها از بابت اضافه مواج و تفاوت فرانک آنها سالی دوهزار تومان زیاد منقض میسرند برای عمل طبابت خوب است آن ملاحظه را هم بکنند.

صدیق حضرت - وزارت معارف تصویب تجدید کثرت معلمین را کردند بنده تجدید کثرت مسیو داوید را بهمان جهت که عرض کردم جایز نمیدانم و معلمین ایرانی هم هستند که بکمتر از این حقوق می توانند تعلیم بدهند اما در باب دو نفر طبیب مسیو زوزو در اینجا معلوم میکنند و خیلی از قرائه را هم بجای ما علاج می کنند بنده درست اطلاع دارم و اگر بخواهند که عوض آنها دو نفر دیگر بیاورند بی فایده است اینها در این مدت بلسان ما آشنا شده و درجه تحصیل و استعداد شاگردان و ترتیبات دیگر را دانسته اند حال اگر عوض آنها را هم بیاوریم در مدت یکسان هر چه بدهیم هدر است و آنوقت پس از یکسال تازه بران و اخلاق ما آشنا خواهند شد

ساعداالوزاره - عقیده بنده بر این است همیشه مملکتی که میخواهد ترقی نماید باید از ممالک متحده معلمین بیاورند یا شاگرد بفرستند بآن ممالک که علوم آنها را تحصیل نموده به مملکت خود مآودت کرده و مشغول خدمت بشوند تا رفته رفته همه طبقات مملکت دارای علم شوند پس فقط چیزی که لازم است امروزه ما باید دقت کنیم ببینیم وجود این معلمین را لازم داریم یا نه ببقیه بنده بعضی از آنها لازم نیست زیرا که از خود اهل مملکت خیلی رفته اند به خارج برای تحصیل این علم و دیپلمی که این معلمین خارج دارا هستند آنها هم دارا هستند پس باید از همان آنها بیاوریم به سهل تر از این مبلغ کثرت نمایم متیاب من عرض می نمایم که کثرت امیر شان امروز می تواند بخوبی بجای بکند از آنها باشد و توجه میدهم نظر و کلا محترم در این نکته.

لسان العلماء - بنده تبریک میگویم این اظهار

آقای ساعداالوزاره را و تقویت میکنم و در باب اضافه شدن حقوق آنها ابتدا تصویب نمی نمایم زیرا که خود آقای معاون وزارت معارف میدانند که ما از سوی بخیلی کمتر از این مبلغ میتوانیم معلمین خوب کثرت نمایم و علاوه از این معلمین تا کتون بواسطه نبودن مرخصانه بهره کاملی نبرده ایم در علم آنها حرف نیست اما وقتی اسباب نشده و مرخصانه نشد نتیجه کامل بعمل نخواهد آمد پس بنده اضافه حقوق را تصویب نمیکنم و اگر هم ممکن باشد بطوریکه آقای ساعداالوزاره فرمودند از همین معلمین ایرانی بیاوریم خیلی خوب است.

امان الله میرزا - ما اشخاص عالم خیلی لازم داریم و این جا کم داریم و این اشخاص عالم هم که داریم باید از آنها فکری بنماییم و دیگر این که ما محتاج بفرنگیها هستیم و این اضافه که می خواهند بنظر بنده اضافه نیست این تصویب پول ما است پول ما مثل ستون زینق بالا و پائین می رود باید کثرت از روی پولی باشد که تقییر و تبدیل پیدا نکند و آن همان فرانک است.

حاجی میرزا آقا - ما وقت مجلس را باین طور تلف میکنیم بنا بود که معاون وزیر معارف بیاید توضیحات بدهد حال که آمده اند خوب است توضیحات بدهند تا معلوم می شود.

معاون وزارت معارف - این مطالب که گفته شد همه صحیح است ولی امروز بوجود این اشخاص محتاج هستیم و لازم است که این جا باشند و همان مسیو داوید هم وجودش لازم است و باید بجهت این که بیست نفر شاگرد دارد و آن ها هم مقداری تحصیل کرده و نمی شود که فعلاً آنها را بی معلم گذاشت و تا تابستان دیگر يك دسته هم داخل آنها می شود و تا يك اندازه درجه تحصیل آنها صحیح خواهد شد و بعضی از هان شاگرد های قابل از برای مهندسی معمولی و عوض مسیو المرم هم که میرود لازم است و باید عرض او شخصی باشد که ریاضی و شیمی را هم بداند تا این که کمک و معاون معلم معدن شناسی هم باشد و برای امتحان هر کاه حاضر شوند خواهید دید که این خدمت خوب تعلیم کرده اند و اشخاص ایرانی که فرمودند البته آنها تئیکه نابند باید آنها را هم داخل کار بود و لازم است ولی وجود این اشخاص امروز لازم است و باید باشند و اگر بخواهیم معمره دارالفنون داشته باشیم این اسباب لازم است و باین نقی که دارد اگر این معلمین هم بروند بکلی خراب خواهد شد اما در خصوص اضافه مواج اضافه هم بنده اندیشه میکنم اینها همان پولی که در سه سال قبل بآنها داده میشد همان را میخواهند و این تفاوتش از برای آن دونفری که با نقره هزار فرانک حقوق دارند سه هزار و پانصد فرانک میشود و آن سه نفری که دوازده هزار فرانک حقوق دارند تفاوتش قریب سه هزار فرانک میشود اگر همان را بآنها بدهند دیگر ظاهر اشرافی ندارند و ممکن است کواضی شوند اینست عقیده بنده که عرض کردم.

دکتر ولی الله خان - عقیده بنده این است که خلط محیط میشود و مطالب است که باید مطرح مذاکره شد برای گرفته خود و بعد شروع بکار دیگر بشود یکی تجدید کثرت است اولاً باید این مسئله مطرح بشود که آیا باید تجدید بشود یا نه ببقیه بنده امروزه ما آنها را لازم داریم شنیده میشود که بعضی میگویند ما خودمان عالمان صحیح داریم صحیح است ولی این دیپلمی که آنها دارند فقط از بابت تمام کردن دوره تحصیل آن مدرسه است که در آن تحصیل کرده اند

دکتر ولی الله خان - ما اشخاص عالم خیلی لازم داریم و این اشخاص عالم هم که داریم باید از آنها فکری بنماییم و دیگر این که ما محتاج بفرنگیها هستیم و این اضافه که می خواهند بنظر بنده اضافه نیست این تصویب پول ما است پول ما مثل ستون زینق بالا و پائین می رود باید کثرت از روی پولی باشد که تقییر و تبدیل پیدا نکند و آن همان فرانک است.

معاون وزیر علوم - بنده اطلاع کامل دارم که دیپلم آنها دیپلم معلمی است و کامل هستند و این يك نفر معلم که میرود باید عرض او هم خواسته شود و همچنین معلم مهندسی که دیپلم دولتی دارد و مأموریت ها در ولایات خود داشته و خیلی هم کامل است و در عملیات خیلی کار کرده است.

دکتر ولی الله خان - پس معلوم میشود که معاون وزارت معارف تصدیق مینماید که دیپلم آنها تقریباً دیپلم معلمی است و کامل هستند و دارای رتبه معلمی هستند پس خوب است تمام و کلا محترم بطوری که عرض کردم متفقاً در تجدید کثرت این معلمین رای بدهند و اما از بابت اضافه مواج برای اینکه زیاد بخارج نرویم ببقیه بنده بطوری که اکثر هم گفتند با توامان تجدید کثرت بشود آن وقت تمام این گفتگوها مرتفع میشود بشرط اینکه اگر فرانک ترقی کرد دیگر باز آنها گفتگویی نداشته باشند باید در هر صورت با پول خودمان کثرتات شوند و در باب کثرت باقی هم کبنده اطلاع دارم خیلی زحمت کشیده و شاگردان خوب تربیت کرده خوب است وزارت معارف در باب حقوق او هم توجهی بکنند.

حاجی میرزا علی آقا - موضوع گویا این است که آیا يك مبلغی از پول ملت که میدهند صرف تعلیمات بشود یا نه دیگر کار باینکه چه علمی است و چطور است و معلم کیست و چه باید کرد نداریم فقط باید صحبت کرد که پول ملت باین مصرف برسد یا نه یعنی پولی که ملت برای امنیت و حفظ جان و مال خود میدهد بنده عقیده ندارم و تصویب نمیکنم که در مصرف تحصیل درجات عالیه و اخلاق و غیره برسد و باید در مصارف عمومی که نظم مملکت و حفظ آسایش و جان و مال ملت باشد صرف شود

آقا حاج امام جمعه - در هر مسئله که ما داخل میشویم خوب است بدو غور و تأمل نمایم و به بینیم که چقدر از وقت خود را باید صرف آنکار بنماییم در اینکه ما علم طب و غیره لازم داریم محل شبهه نیست ولی چیزی که هست ما خودمان را مجبور کرده ایم به تحصیل السنه خارج و این کار مقداری ما را عقب انداخته است صحیح است تحصیل زبان خارجه تا یکدرجه بدنیت است اینک تمام معلمین را باید مجبور به تحصیل زبان خارجه نمود زیرا که مدنی هم معلمین را تلف مینماید و در صورتیکه

گردید (نایب رئیس اول بجای رئیس)
نایب رئیس - این شرحی است که حاج میرزا آقا وکیل آذربایجان بمجلس مقدس نوشته اند قرائت می شود .
 (قرائت شد اشعار داشت باینکه امورات شخصی اینجناب در تیریز مختل و بواسطه عدم مواظبت مباشرین اختلال کلی روی داده است چون لازم است بجهت سرکشی از امورات خود مدتی به تیریز رفته شخصاً سرکشی نماید لهذا از مجلس مقدس مستعفی است که سه ماهه اجازه بدهند تا بنده رفته امورات خود را منظم کرده انشاءالله برای اول میزان در اینجا حاضر باشم .
نایب رئیس - اجازه دارند بهین ترتیب که اظهار داشته اند بروند بانه .
آقای میرزا ابوالحسن خان - جناب حاجی میرزا آقا وکیل باقرت این مجلس هستند و خیلی خدمت باین ملت کرده اند در صورتی که خودشان صلاح بداند البته مجلس هم با کمال بشاشت اجازه خواهند داد (گفته شد رای گرفته شود)
آقای میرزا محمود - این مسئله ربطی برای گرفتن ندارد چون بسایرین هم سابقاً اجازه داده شده است البته ایشان هم اجازه میدهند .
سیدالحکماء - موضوع مذاکره که از برای امروز معین شده خوبست همان موضوع مطرح مذاکره شود .
نایب رئیس - این مسئله فوق العاده است باید مطرح شده جواب گرفته شود .
وکیل الرعایا - چون از مجلس اجازه حاصل می نمایند باید برای مجلس معلوم بشود
حاجی میرزا آقا - امورات شخصی بنده بکلی مختل میباشد و اگر بخواهم اعمال بورزم رفته امور معاشیه بنده بکلی از هم کسبفته میشود لهذا در چندی قبل بمرض این مرضه مصادعت ورزید ولی بجهت این اتفاقی که رخ داده مخصوصاً استعفا کرد که قرائت نشود و حالا تا این انقلابات است نتوانم رفت البته پس از دفع انقلابات مجلس اجازه خواهد داد
نایب رئیس - این مسئله رفتن راجع حاج میرزا آقا در کمیسیون مالمه که بنده هم بودم گزارش اظهار میکردند و از آنوقت که در مجلس مقدس آمده اند هیچ وقت از ایشان قفلت و مسامحه در خدمت دیده نشده است حالا هم گویا در باب اجازه دادن به ایشان کسی مخالف نباشد که اجازه داده شده بروند و بعد از تصفیه امورات شخصی زودتر مراجعت نمایند (همه تصویب کردند)
نایب رئیس - این لایحه است که از وزارت مالمه در باب تفاوت عمل ولایت یزد رسیده قرائت میشود (قرائت شد اشعار داشت باینکه در باب تفاوت عمل یزد سابقاً تلگراف شد که آنچه تفاوت عمل از پنجاه هزار تومان علاوه است بطور تومان شماری موقوفه مطالبه باشد اهالی یزد جواب سخت دادند و صورت آن تلگراف هم در جوف است ملاحظه خواهید فرمود و از سفارت انگلیس هم اطلاع داده شده است که اهالی یزد بقونسول خانه آمده اند و اسباب زحمت قونسول خانه را فراهم آورده اند و تلگرافی از طرف وزارت مالمه شده که سواد آن هم جوقاً فرستاد شد چون این مسئله اهمیت دارد خوبست امروز در مجلس هائی مطرح شود و بنده

چنین تصویب میشود که تلگراف شود که اصل مالیات را بدهند و تفاوت عمل بماند تا اینکه مأمورین ممیزی از طرف وزارت مالمه بیاید و مأمورین هم خیلی زود در کت خواهند کرد بقیه است مجلس مقدس هم این رای بنده را تصویب فرموده و مساعدت خواهند فرمود که فردا بر حسب وعده در تلگرافخانه حاضر شده جواب بدهد)
 (بعد سواد تلگراف یزد قرائت شد اشعار داشت باینکه علماء و اشراف و تجار اصناف همه در شهر اجماع نموده و تعطیل عمومی در خصوص دادن فرغ مالیات نموده اند راه عبور و مرور در کوچه ها غیر ممکن و بلوای عمومی شده است لذا که چاره از برای اینکار بفرمائید)
 (سواد تلگراف وزیر مالمه هم قرائت شد مشعر بود بر اینکه جناب انتظام الملک فرغ مالیات موقوفه مطالبه باشد و تحقیقات محلی را هم کارسازی نمایند تا اینکه مأمورین از طرف وزارت مالمه از برای تحقیقات و رسیدگی بیایند و مشیرالممالک هم در عمل مالمه هذه البته بهیچوجه مداخله ننماید .
وکیل التجار - از آن روز که این مسئله مطرح مذاکره شده چندین تلگراف برای من آمده و امروز هم یک تلگراف از مدیر روزنامه سقینه - النجات آمده که عموماً تعطیل اهالی بقونسولخانه انگلیس رفته اند و بنده اول کسی بودم که ممیزی را بجهت ولایت یزد تصویب کردم و گمان نرود که از این مسئله هم ضرری عاید مالمه میشود بلکه از آن چیزیکه منظور است زیادتر عاید خواهد شد و این رای خیلی خوبست
نایب رئیس - پس خوبست همینطور که خود وزیر مالمه تصویب کرده اند معدول بدارند .
آقای میرزا ابوالحسن خان - بنده نمیگویم این مسئله صحیح است یا نه البته وزیر مالمه این طور تصویب کرده و مجلس هم تصویب بکنند خیلی خوبست اما نمی توانم این حرکت را برخورد هموار نمایم که یک ملت مشروطه بقونسولخانه یا تلگرافخانه انگلیس پنهانده شود هر گاه عرایض حق دارند چرا مستقیماً بدولت باین مجلس اظهار نمایند .
مستشار الدوله - بهین مضمون تلگرافی از طرف مجلس باهالی یزد مغایره شده است که مبتنی برینند و نصایح بود معلوم شده است نصایح مجلس را تعبیر سوء کرده اند که از جاهای دیگر این نصایح مجلس را بعضی عبارات که تعبیر سوء بود تعبیر کردند و این مطلب خیلی جای تأسف است .
آقای میرزا محمود - بنده همین قدر عرض میکنم این تلگرافی که به یزد مغایره میشود باید در او خیلی ملاحظه و دقت کرد که بهانه بدست اهالی سایر ولایات نهد .
وکیل التجار - بنده عرض میکنم کسی که از اهل ایران و از اهل این خاک است باید بطوری حرکت کند که اسباب زحمت خارجه نشود ولی اهل یزد مدت یکسال ونیم است که آنچه ظلم کرده اند و عرایض خود را نموده اند کسی درست بمرض آنها گوش نداد و بواسطه کم تمدنی آنها این شد که باعث زحمت و دردسر اجراه تلگرافخانه خارجه شده اند و این حرکتشان از روی اجبار بود و الا اگر کسی برایش آنها رسیدگی میکرد این حرکت را نمی نمودند
نایب رئیس - این مسئله دیگر ختم شد و این هم یک شرح دیگری است که از وزارت مالمه رسیده باید قرائت شود .
مؤمن الممالک - این میرزا باقر خان چند

آقای املا حسن وارث - مسئله یزد معلوم نیست که تمام شده باشد نتیجه چه شد آخر .
نایب رئیس - چرا نتیجه گرفته شد باید بطور که وزیر مالمه چنین تصویب کردند مجلس هم همینطور تصویب مینماید بانه همه هم تصویب کرده اند حال اگر کسی اعتراضی دارد اظهار کند .
وکیل الرعایا - هیچ مطلب مهمی که ممیزی باشد مشروط بر این است که مأمورین زودتر بروند آن وقت گمان این است که همه جا فوراً مالیات خود را بدهند قبل از آنکه ممیزی بشود و علاوه بر مردم از دادن مالیات نگاه دارند فقط آنها از ظلم معدودی منتظم هستند وقتی که ممیزی باشد رفع همه اینها میشود و باید بعضی خیالات کرد .
آقای شیخ محمد علی - بقیه بنده مجلس نباید در این مسئله مذاکره نماید زیرا که وزیر مسئول وزیر مالمه است و هر طور که او صلاح میدانند باید این مطلب را فیصل بدهد و ما نباید از برای او صلاح اندیشی نمایم اگر او مسئول مالمه است هر طور که صلاح دانسته است باید همان نحو مالیات را وصول نماید .
نایب رئیس - آنکه شما بفرمائید ربطی باین مسئله ندارد در موارد مهمه وزراء حق دارند که با مجلس شور نمایند خصوص چیزیکه متعلق بمالمه باشد و در این مورد هم وزیر مالمه با مجلس شور نموده و رای خود را هم اظهار داشته است و این ترتیب صحیحی است و خلاف قانون هم نیست پس این مسئله بهمان نحویکه گفته شد تمام است .
 (همه تصویب کردند)
نایب رئیس - این هم شرح دیگری است که از طرف وزیر مالمه رسیده قرائت میشود قرائت شد مشر بود بر این که میرزا باقر خان دکتور مرحوم شده و چون ششم تومان مواجب داشته است بر حسب قانون متوقیات باید علاوه آن تصویب مجلس مقدس باشد لهذا با هر بیضه که پسر او بمجلس مقدس عرض کرده بمجلس ارسال شد که گفتگو شده تا رای مجلس مقدس معلوم شود عرض منوچهر خان پسر مرحوم میرزا باقر خان هم قرائت شد اشعار داشت بر این که شش روز است ابوی مرحوم شده و ششصد تومان مواجب داشت و چون آن مرحوم عمر خود را در راه خدمت بملت و مملکت صرف کرد و تقیاً چهار نفر پسر که سه نفر آنها صغیر هستند و شش نفر دختر که چهار نفر از آنها صغیر هستند از آن مرحوم باقی مانده خود هم مختصر مواجبی دارم و باید مخارج جمعی باز مانده کان آن مرحوم را متحمل شوم این است که راهی بنظرم نرسیده است مگر این که هر بیضه بمحض مقدس شورای ملی شیدانه از گانه عرض کنم با این ترتیب پریشانی و مخارج زیاد آنچه و کلاهی معترم صلاح بدانند کمال مرحمت خواهد بود .
آقای میرزا محمود - چند روز قبل هم در خصوص مسئله مواجب مرحوم عباسقلیان تلگرافی میفرستاد تا رای مجلس مقدس معلوم شود زیرا که اغلب از این قسم اویح از طرف وزارت مالمه بمجلس میرسد و وقت مجلس اهم از این است که در جزئیات این مطالب رسیدگی نماید .
مؤمن الممالک - این میرزا باقر خان چند

روز است مرحوم شده و این مواجب هم شخصی است و در مقابل خدمت با داده شده و اولاد او هم زیاد است بقیه بنده خوب است آنچه متوقیات است بیکدمه وزیر مالمه بنویسد و بکمیسیون مالمه آمده کمیسیون هم رای خود را معین نموده و پیشنهاد مجلس بنمایند که بیکدمه در پاره تمام آنها رای مجلس معین شود .
آقای شیخ محمد علی - بقیه بنده این است که اگر بکمیسیون رجوع شود وقت مجلس ضایع نشود بهتر است .
نایب رئیس - بقیه بنده آن طور که آقای مؤمن الممالک گفتند بهتر است تا کنون آنچه متوقیات هست صورت نوشته و برای کمیسیون مالمه بمجلس بیاید تا در مجلس مطرح مذاکره واقع شود
آقای میرزا مرتضی قلیخان - این مطلب را بنده تصویب میکنم در صورتی که وزیر مالمه هم رای خود را بنویسد و بکمیسیون مالمه بفرستد .
نایب رئیس - این شرحی است از طرف وزارت عدلیه رسیده و چون مدتیست که بمجلس آمده باید قرائت شده و جواب داده شود .
 فریب بمضمون ذیل قرائت شد که تشککات مردم از وضع عدلیه واضح است و تا عدلیه منظم نشود چرخهای اوبکار نمی افتد و بقیه خود را اظهار میدارم که تا بی کفایتی خود را در اداره کردن امور عدلیه بخود هموار نکنم اول اینکه قانون داخلی عدلیه که بمجلس فرستاده شده باید زودتر بگذرد که بصره همایونی رسیده اجرا شود پانزده مادام که قانون نرسیده اجازه داده شود که بنده از روی همان قانون که قلم تصویب شده و نسخه آن در وزارت عدلیه موجود است امورات داخلی عدلیه را اداره نمایم دوم این که تا بوجه عدلیه تمام نشده مواجب اجزاء ماه بماه آنچه که رسیده بهماز رسیدگی چند نفر از طرف وزارت مالمه و اعضاء کمیسیون مالمه از عایدی عدلیه عوض مواجب اجزاء عدلیه داده شود و اگر کم است وزارت مالمه از محل دیگر بدهد و اگر زیاد آمد بجزانه دولت عاید گردد سیم اینکه در احضار و اجراء احکام مجلس باید قراری بگذارند که شفافیت و توسط ابتدا در بین نباشد چهارم بواسطه متیق مکان خوبست اطاق نظام را بعدلیه بدهند که توسعه و گنجایش برای ادارات عدلیه حاصل شود پنجم اهالی نقاطیکه شعبات عدلیه فرشته شکایت دارند و حکام بطور سابق در هر کار داخل شده ده بیک و ده نیم را دریافت می نمایند و مأمورین عدلیه سرگردان هستند در این کار هم باید قرار قطعی داده شود که مأمورین بروند ششم متصرین که استنطاق میشوند و باید بمجلس بروند اینجا گنجایش ندارد خوبست مجلس دولتی واگذار شود که اسباب عسرت نباشد هفتم محض اینکه همه روزه عدلیه مورد اعتراض انجمنها و ملت واقع نشود در باب احکام و حدود تا تصویب شدن قانون عدلیه قراری بگذارند و در این مراتب معروضه منتظر جواب است .
وکیل التجار - این مطالبی که نوشته اند صحیح است و باید جواب داده شود لکن دوماه است بنظر بنده صحیح نیامده بکمی مسئله اجرا است و در مسئله اجرا آنچه بنده دیده ام مصدر اجرا عدلیه نیست بلکه نظمی است و اگر هم باشد با حکومت است و مجبوراً هم نباید در عدلیه حبس

شوند اگر مدت حبس مجوسین کم است در نظمی والا در مجوس دولتی باید مجوس شوند اما در باب مواجب بنده میخواهم بیک چیزی عرض کنم که رفع سوء ظن بعضی از ملت بشود
 بعضی از حکمها که از مجلس برای رسیدگی و احقاق حق متظلمین نوشته شده آنرا دست آویز کرده و حکم قطعی داده است که بر حسب حکم مجلس است اسباب اختلال را فراهم آورده اند و مخصوصاً در چند فقره از این احکام رسیدگی شده از روی دفتر مجلس معلوم شد که مجلس ابتدا حکم قطعی نداده و بنده .
آقای شیخ محمد علی - در این لایحه چند مسئله نوشته شده یکی مسئله قانون داخلی است مجلس هیچوقت نمیتواند قانون داخلی هیچ وزارت خانه را بنویسد مجلس قانون مملکتی را بنویسد قانون داخله وزارت خانه راجع بخود و وزارت بلی در باب بودجه آن باید نظر داشته باشد اگر چه قانون داخله عدلیه بمجلس آمده ولی حق مجلس نیست که در آن مداخله نماید مگر اینکه وزیر باید بمجلس و همراهی بخواهد مسئله دیگر در باب مالمه این مسئله هم راجع بوزیر مالمه است بیاید از وزارت عدلیه بوزارت مالمه اظهار شود و وزیر مالمه تحقیقات خود را کرده بعد آنچه صلاح دانست پیشنهاد مجلس نماید اما در باب مجوس البته لازم دارد و آن هم راجع بوزارت داخله است پس مجلس در هیچ يك از این اظهارات نباید داخل شده مذاکره نماید .
آقای میرزا محمود - چون از طرف مجلس چند روز در عدلیه بودیم و دیدی از ترتیبات آنجا مسبق هستم عرض میکنم اینکه وکیل التجار گفتند اجراء بانظمی است این طور نیست اگر چنانچه و جنایات است آنها بانظمی است و الا بعضی اجرائیات با عدلیه است و اگر ما بخواهیم عدلیه صحیح داشته باشیم باید مقاصد صحیح آنها را قبول کنیم
نایب رئیس - با باین برای این کار کمیسیون معین شده و جواب داده شود یا اگر در مجلس باید مذاکره شود یکی یکی مطرح و مذاکره شود و بعد جواب داده شود .
بحر العلوم - اینجا يك مطلب نوشته شده است و آن این است که نوشته باقوانین را بنده باینکه تا قانون تمام نشده است بن و اگذار شود که من آنچه میدانم رفتار نمایم و این صحیح نیست .
نایب رئیس - بشعور نیست نوشته است مادام که قانون تمام نشده است همان قانون که بمجلس فرستاده شده و يك نسخه آن در عدلیه است اجازه دهید تا بآن ترتیب رفتار شود در ترتیب نظم داخلی عدلیه حالا با باید رجوع بکمیسیون شده یا اینکه یکی یکی مطرح شده و تمام شود و اینکه گفته شد قانون عدلیه سکار خود عدلیه است و بمجلس ربط ندارد این طور هم نیست آن قانون داخله عدلیه است و اما قانون عدلیه البته باید از مجلس بگذرد
آقای شیخ اسمعیل - عرض بنده این است که قانون نوشته شود چه نوشته نشود قانون در مملکت ما قانون اسلام است و باید از آن فرار رفتار شود و هر قانون هم نوشته شود البته مطابق با قانون اسلام نوشته خواهد شد
نایب رئیس - اشتباه نشود این مسئله که

از وزارت عدلیه اظهار شده راجع بترتیب انتظام اداره است که بجه ترتیب مواجب بشود و هر کس تکلیفش چیست
بحر العلوم - قانونیکه نه در مجلس تصویب شده و نه در کمیسیون منظور میشود وزارت عدلیه او را بوقع اجرا گذارد و تا تصویب نشود اسباب اشکال خواهد شد
آقای شیخ یوسف - البته همه کس میدانند که امور داخلی هر اداره که فلان اداره چند اطاق لازم دارد و چه در اجزاء این مسئله لازم نیست که مطابق با شرع باشد اما در قضا و احکام شرعی بدیهی است که آن موافق قانون شرع خواهد بود بقیه بنده خوب است جواب داده شود که آنچه راجع بانظمی امور داخلی وزارت عدلیه است از روی همان قانون ترتیب بدهند و احکام هم البته بدیهی است که باید بموجب شرع باشد اگر صلاح است همینطور جواب داده شود و الا عدلیه بسته شود زیرا که این مردم بارها فریاد کرده اند که ما عدلیه میخواهیم و اینکه فعلاً هست باین ترتیب عدلیه نیست
آقای شیخ محمد حسین - در این لایحه وزارت عدلیه آنچه را که راجع بامورات هر فی ردولتی است بهمان قانون غیر مصحح رفتار نمایند و اما در قضاوت شرعیات که گفتگویی نیست همین است که از قبل بوده و حالا هم باید باشد اینکه دیگر قانون میخواهد اما اینکه کلیه دعوی و مطالب شرعی اول باید رجوع بمحاکم شرعی شده و از آنجا بعد عدلیه آمده پس از آن در تعیین حکم و مجازات باز رجوع بمحاکم شود در اینهم اشکالی نباید باشد و ادارات عدلیه را هم با همین قانون غیر مصحح مرتب نمایند ضرری ندارد
نایب رئیس - آن ماده که در قانون اساسی نوشته شده است که دیوان عدالت عظمی مرجع رسمی تظلمات عمومی است این مسلم است و ابتداء باید تمام تظلمات با آن رجوع شده بعد از آن رجوع بمحاکم شرعی گردد و کسی هم حرجی ندارد در اینکه مراجعات واحکام شرعی با محاکم شرعی است و قانون عدلیه فقط برای تنظیم ادارات و ترتیب طرق اجرای احکام است
آقای شیخ محمد حسین - این ترتیب ادارات را میشود از روی همان قانون غیر مصحح هم رفتار نمود و بیبی هم ندارد .
وکیل التجار - خوبست این لایحه رجوع شود بکمیسیون تا اینکه درست از روی دقت جوابی برای آن نوشته بهماز آن بیاید بمجلس .
نایب رئیس - بلی بقیه بنده هم خوبست که رجوع بکمیسیون بشود چون بعضی مطالب دیگر هم هست که از عدلیه رسیده حال رجوع بشود بهمان کمیسیون عدلیه که برقرار است تا دقت نموده جواب نوشته شود پس از آن بیاید بمجلس باینکه کمیسیون دیگر **حسام الاسلام** - اجازه بفرمائید تا اینکه این ماده از قانون اساسی را بخوانم (اصل هفتاد و یکم دیوان عدالت عظمی و مواجب عدلیه مرجع رسمی تظلمات عمومی هستند و قضاوت در امور شرعیه با عدول مجتهدین جامع الشرایط است) این ماده اساس کار ماست در کمیسیون عدلیه الان آقایان مشغول تصفیه قوانین عدلیه هستند از جناب نایب رئیس خواهش می نمایم تاکید فرمائید که در هر هفته هر چند ماده که تصحیح میشود بیاید بمجلس و تصویب شده

بدلیه فرستاده شود که از روی همان رفتار کنند عدلیه حافظ حقوق و حدود مردم است باید در جواب این لایحه خیلی تا کید شود که زودتر جواب آن فرستاده شود و در باب بودجه عدلیه همانطور که گفته شد باید رجوع شود بوزیر مالی و از آنجا بمجلس بیاید و در باب اینکه مأمورین عدلیه بولایات نرفته اند و از این حیث مردم شکایت دارند صحیح نوشته شده حکاهم حق العمل میگیرند و هم حقوق خوبست در این باب هم رجوع شود بوزیر مالی و در باب تمبر هم متعلق بدیوان محاسبات است بعقیده بنده ابداً کمیسیون برای این مسئله لازم نیست بلکه اساس همانست که عرض شد باید به کمیسیون عدلیه تا کید و اسرار شود که قوانین عدلیه را زودتر تنقیح کرده به مجلس بدهند.

آقا میرزا مرتضی قلیخان - بعقیده بنده رجوع شود بیک کمیسیون که در آنجا دقت نظر کرده هر یک از مطالب آن کراچ بهر کجا است ارجاع شود حالا اذهان و کلا درست مسوق بمطالبت این لایحه نیست و باینطور هم که داخل در جزئیات شده مذاکره شود نتیجه حاصل نخواهد شد چنانچه فعلاً در باب بودجه وزارت عدلیه اشتباه شده است و مطلب در بودجه وزارت عدلیه نیست بلکه در اینجا متوجه اینست که یک حقوقی فعلاً برای اجراء همین کرده اند که آن حقوق باید مابین آنها برسد و بعقیده بنده باید این لایحه رجوع بکمیسیون بشود.

نایب رئیس - این لایحه باید تجزیه شود آنچه راجع بکمیسیون عدلیه است بآنجا رجوع شود و آنچه هم متعلق بمالیه است رجوع بکمیسیون مالی گردد مطالب متفرقه را هم کمیسیون فوق العاده رسیدگی نماید.

آقا شیخ محمدعلی - اینکه می فرمائید رجوع بکمیسیون عدلیه شود ثبت الارض نیم انقضی اصلاً کمیسیون عدلیه نیست تا اینکه رجوع بآنجا بشود کمیسیونی که اعضای آن غیر مأمور و اعضای رتبه آن غیر معین و نا حال صورت کمیسیونی پیدا نکرده چطور میشود مطلبی بآنجا رجوع کرد دیگر اینکه این ترتیبی را که در این لایحه نوشته شده اگر آن کمیسیون عدلیه هم باشد نمیشود بآنجا رجوع کرد زیرا که آن کمیسیون بجهت قوانینی که متعلق بشرعیات است مذاکره می نمایند و اینکه در آن لایحه نوشته اند متعلق بامورات داخلی عدلیه است ربطی بکمیسیون ندارد باید اینگونه لوایح را هیئت رتبه پس از ملاحظه آنچه راجع بهر کجا است رجوع کنند.

نایب رئیس - هیئت رتبه تمام اینها را دیدند و ملاحظه کردند و آنچه که راجع بهر کمیسیون است رجوع میشود حالا آنچه که راجع بکمیسیون عدلیه است بمانند کمیسیونی که فعلاً برقرار است رجوع میشود و آنچه هم که راجع بمالیه است بکمیسیون مالی رجوع میشود باقی از مطالب دیگر هم یک کمیسیون موقتی انتخاب میشود که زودتر آنها را ملاحظه کرده جوابی برای آنها بنویسند بمجلس بدهند و این بجهت جلسه تمام خواهد شد اینقدر ها طولی ندارد و حالا اینکه کمیسیون را اگر صلاح میدانند بنده بعضی اشخاص که در نظر دارم همین نمایم چون و کلاهی محترم غالباً در کمیسیون فوق العاده

که تشکیل شده هستند لهذا اشخاصیکه انتخاب نموده ام از این قرار است.
(حسینی خان) (سیدالحکما) (آقا میرزا محمود) (آقا شیخ یوسف) (وکیل التجار) (حاجی محمد ابراهیم وارث) -

وکیل التجار - این اشخاصی که انتخاب شده اند و علاوه بر دیگر اکثر آنها در کمیسیون عرایض هستند و بنده بنده این لایحه عدلیه هم بهمان کمیسیون عرایض رجوع شود بهتر است.

ادیب التجار - عقیده بنده هم همین است که رجوع بکمیسیون عرایض شود زیرا که اولاً چند تن از علماء و کلا در آنجا هستند و علاوه مساوی وزارت عدلیه هم اکثر اوقات بجهت توضیحات در کمیسیون عرایض حاضر میشوند پس بعقیده بنده کمیسیون عرایض رجوع شود بهتر است و در ضمنی از مطالب از مساوی وزارت عدلیه هم توضیح خواسته میشود.

نایب رئیس - بعقیده بنده رجوع بکمیسیون عرایض بشود بهتر است گمانم این است که دیگر امروز فرصت اینک که داخل موضوعی که برای امروز معین شده که نتیجه لایحه وزیر جنگ بود نخواهیم داشت خوب است چند نفری که اجازه نطق خواسته اند بمطلب خود را اظهار نمایند.

موتمن الممالک - بنده در باب تفاوت عمل یزد می خواهم اظهار نمایم اگر چه ختم شده ولی من باب توضیح عرض میکنم که این مسئله بزهدمان است که آقای ماضد السلطنه چند روز قبل اظهار داشتند معرکه دارند و این حرف مورد توجه نشد ابتدا تفاوت عمل علاوه بر آنها تحمیل نشده هفتاد و هشت هزار تومان فرجه مالیات آنجا است که چهل و چهار هزار تومان آن از باب تفاوت تیول است که خود صاحبان تیولات متقبل شده اند باید بدهند و در این مسئله باید دقت شود.

آقا ملا حسن وارث - از این حادثه که واقع شده مردم منتظر اند اگر نتیجه بدست آمده اظهار شود که موجب اسکت مردم بشود.

نایب رئیس - این مطلب را قبل از اینکه مجلس منعقد بشود از جناب رئیس استفسار کردیم که چیزی اظهار شود گفتند چون هنوز نتیجه بدست نیامده امروز مسکوت عنه بگذاریم ولی اگر لازم است جناب مستشار الدوله که یکی از اعضاء آن کمیسیون هستند اطلاعات خود را اظهار نمایند.

آقا ملا حسن وارث - بلی اگر لطف فرموده اظهار فرمایند ضرر ندارد.

مستشار الدوله - پوشیده نیست که در چند روز قبل برای استحکام روابط و اتحاد بین ملت و دولت کمیسیونی تشکیل شده که بعضی القات را از مقام سلطنتی بنمایند و مشغول باینکار شدند و امروز هم بر هر کسی معلوم شده که تارواپب بین دولت و ملت مستحکم نشود هیچ کاری از پیش نخواهد رفت این بود که کمیسیون بطور فوق العاده تشکیل شده و مشغول کار بود و که این اتفاق افتاد لهذا مشغول مذاکرات و اصلاح این رابطه شده و قبلاً بین مذاکرات بعمل آمده و اقدامات غیر مستقیم و مستقیم هم شده ولی از این اقدامات تا کنون نتیجه کامل بدست نیامده است چیزی که هست از اقدامات امروز یعنی تمهید این سه نفر قطع معایرت و سیم تلگراف قدری اسباب وحشت مردم فراهم آمده حتی از آذربایجان هم

بی در می تلگراف میشود که جهت قطع معایرت چیست مقصود این است که این ترتیب فی الجمله باعث یریشانی حواس کمیسیون شده معذراً الان هم مشغول اقدامات مذاکره هستند و یکی از وسایط هم شاهزاده نیرالدوله است که آمده اند و با حضور حجج اسلام مشغول مذاکره هستند و روزها هم احضار شده اند این اقدامات از طرف کمیسیون شده ولی چیزی که هست کمیسیون هنوز نمیتواند در این مورد کامل اقدامات خود بدهد زیرا که نتیجه کامل بدست نیامده فقط همین بود که بنده عرض کردم و تا کنون هم از اقدامات خود پاس حاصل نکرده است و امیدوار است که اصلاح شده و نتیجه صحیح گرفته شود.

مذاکرات یکشنبه ۱۴ جمادی الاولی ۱۳۲۷ دارالشورای ملی

مجلس بر حسب معمول دو ساعت در پنج بفریب مانده سرآمد منعقد گردید پس از مدتی مذاکره در یک ساعت قبل از غروب از ممالک عدلیه که از طرف مجلس برای تقدیم حضور همایونی نوشته شده بود که با هیئتی از کلا شرفیاب حضور همایونی شوند دفعه اول و دوم آن قرائت شده و عموماً مطالب مندرجه در لایحه را تصویب کردند و اساسی هیئتی که مقرر شد بالا لایحه شرفیاب حضور همایونی شوند از قرار ذیل است:

آقای حاجی امام جمعه - حاجی شیخ علی نوری حاجی میرزا علی آقا - حسام الاسلام - آقا میرزا طاهر - حسینی خان نواب -

و ما انشاء الله عین لایحه را در روز آتی درج و منتشر خواهیم کرد.

مذاکرات دارالشورای ملی شنبه ۱۶ جمادی الاولی ۱۳۲۷

یک ساعت بفریب مانده مجلس منعقد شد خلاصه مذاکرات جلسه قبل قرائت گردید رئیس - بعد از آن که آن روز مجلس مقدس رای داد که هیئتی از طرف مجلس مقدس بحضور مبارک اعلیحضرت همایونی شرفیاب شده و لایحه که از طرف مجلس نوشته شده بود تقدیم حضور مبارک شود برای شرفیابی وقت خواسته بودیم و برای امروز وقت را همین فرمودند لهذا هیئت مزبوره شرفیاب شده و لایحه را تقدیم داشتند در جواب فرمودند که جواب را نوشته خواهم فرستاد و بعضی فرمایشات شفاهی هم فرمودند که ما حاصل آن این بود که من همان طور که از سابق کمال همراهی و مساعدت را با مجلس مقدس داشتم حالا هم دارم و خواهم داشت و من خود عاشق این اساس مستم و جواب لایحه هم صادر فرستاده خواهد شد این بود فرمایشات اعلیحضرت همایونی.

وکیل التجار - بنده متعجبم از اینکه وقتی که یک هیئتی بحضور اعلیحضرت همایونی مشرف می شوند غیر از اظهار همراهی از اعلیحضرت همایونی چیزی شنیده و دیده نمیشود و در واقع غیر از این نباید باشد و از طرف نمایندگان ملت هم غیر از جریان امور از مجرای قانون و جریان قانون تا کنون چیزی دیده نشده و با اینحال بنده نمیدانم از چیست که اینگونه اسباب اختلال فراهم میاید و برای چیست و هاقبت آن معلوم نیست که چه می شود و بدیهی است که مجلس شورای ملی تا کنون غیر از صلح

و مسالمت راه دیگری نیسوده و نخواهد هم پیود و این همه تلگرافاتی که از ولایات میرسد تا حال جواب آنها داده نشده و بدین ترتیب جواب تلگرافات باعث تشویش خاطر آنان خواهد بود آن روز که میخواهند مردم را از مسجد متفرق کنند با آن استادگی مردم کفی الجمله سوء ظنی هم از بعضی حاصل کرده بودند بهر نحوی بود مجلس آنها را متفرق نمود و همه این مطالب را بر داری نموده تحمل کرد در اینصورت با اینحال افتشاش ولایات مجلس باید بهر طوری که هست بتوسط وزراء مشغول زودتر جواب این لایحه را بخواهد تا اینکه جواب تلگرافات ولایات داده شود و همه میدانند که این فصل فصل زراعت مردم است این همچنان و تمطیل چندر اسباب خسارت و ضرر خواهد شد هر گاه این طوری که اظهار همراهی و مساعدت فرمودند و از این راه اطمینانی برای و کلا حاصل است زودتر یک نحوی ولایات را ساکت نمایند و هر گاه باز همان اشخاص که اسباب این فتنه فساد هستند حال هم ننگ دارند که اصلاحی شود آنوقت هم مجلس باید تکلیف خود را بداند تا اینکه تکلیف مردم هم معلوم شده زودتر آسوده شوند.

وکیل الرعایا - همه چیز را می بینیم برخلاف آن چیزی که می شوریم نمیدانیم که راحتی ده نفر یاسد نفر یا هزار نفر برای یک مملکت کافی است که تمامم بتکلیف خود عمل نمائیم اگر در حقیقت اجرای قانون انصاف و معروت است باید طوری کرد که سایر مردم هم آسوده و راحت شوند و اینهمه تیار و اصناف بازار که متحمل این خسارت و زحمت شده اند باید سه برابر قوه آن روزی زحمت کشیده که آنها را راضی نموده تا بر سر کسب خود بروند بدیهی است که ما با کسی طرف نیستیم و شخصی اعلیحضرت هم که عاشق قانون و (کنستی نویسون) بوده و هستند و این اتفاقات هم معلوم است که از کجا است با این همه صفعات آخر یک تکلیفی برای این مردم باید معین شود و این مردم در مدت شصت سال بطور دیگری گرفتار ظلم و استبداد بودند و حالا بواسطه چند نفر مفسد دچار این گونه صفعات و مضطرات هستند.

آقا میرزا سید حسن - در این چندروزه انقلابات اهالی تمام ولایات در صدد مطالبه حقوق ضایع شده خود بر آمده اند و اتصالاً تلگرافات است که می رسد و مجلس هم بر حسب صلاح دید همین لایحه را نوشته تقدیم حضور همایونی کرد و جواب اینهمه امشب یافردا خواهد رسید اما ابتدا ترتیب آسایش و اطمینان مردم معلوم نیست خوب است فعلاً کمیسیونی تشکیل شده در باب انتظام و آسایش ولایات مذاکره نموده ترتیبی مقرر نمایند تا جوابی که میرسد تکلیف معلوم شود.

آقا ملا حسن وارث - در این خصوص فعلاً هر چه مذاکره شود بی نتیجه خواهد بود تا جواب لایحه نرسد معلوم نخواهد شد البته اگر انشاء الله جواب مساعد رسید آن وقت فراری در آسایش ولایات و مردم داده خواهد شد و حالا مذاکره در این موضوع بی ثمر است.

آقا شیخ حسین - آنچه که آقا ملا حسن گفتند صحیح است ولی ایشان درمورد در ولایات جمع شده اند حرف حساب دارند البته کسی که از کسی

سواد لایحه که از طرف مجلس مقدس بمصوب هیئتی از و کلاهی محترم تقدیم حضور مبارک اعلیحضرت همیونی گردید ۱۰ جمادی الاولی

بشرف سده سینه اعلیحضرت اقدس شاهنشاهی خلد الله ملکه واسطاته میرساند.

در جائیکه از دولت چند هزار ساله ایران نمانده بود مگر اسمی بلامسی و قوای حیوانی آن با تسلط خارجه و جهل روی قیدی داخله به اسفل مراتب سقوط رسیده سلاسل امتیت و استقلال آن منتهی بود بیوسنی موسوم به ابراه ملو کانه که آنهم در مقابل تند باد اغراض اجانب سفیل و سرگردان رو به مغاطرات عظیمه سیر مراتب مضره میشود چون شمشیت خداوندی منشور اضحلال آنرا امضاء فرموده بود نمای قبیله اسلامیات و ایرانیات افراد اهالی را از خواب غفلت بیدار و برای هدایت فرمود که هادی عقل و تجربه در طی مراحل تاریخ اختیار نموده لهذا یکباره خاس و عام مملکت با وجود اختلاف مدارک بی مضطرات و مهالک برده بیک حرکت غیورانه از فضاحت بی حیسی خود را دور ساخته تشبیه باین دو اصل اصیل استقلال ملیت و استحکام قومیت شدند که قوای مملکت ناشی از ملکات و سلطنت و دیده است که بدو بیت الهی از طرف ملت بشخص پادشاه مفوض شده است لاجرم خواستار تغییر مسلک سلطنت شدند و اعلیحضرت شاهنشاه مبرور انار الله برهانه با مضای فرمان مشروطیت و اعطای سعادت حریت منتی بزرگ بر ملت نهاده نام خود را بر حمت ابدی زینت تاریخ ایران ساختند ولی تکمیل این عطیت و تمهید این موهبت را روزگار برای تقدیس و تکریم نام نامی اعلیحضرت همایونی ذخیره کرده بود این است که مساعدت بخت بلند و طالع ارجمند همایونی در اواخر ولایت هم و اول جلوس بیمنت مأموس رضای شاهان را به تصدیق مشروطیت جالب شده در ۲۷ ذی حجه ۱۳۲۴ حسن نیت شاهان را با آزادی ملت که بصورت هیجان عمومی ظاهر گشته بود توفیق داده به اکمال نواقص قانون اساسی فرمان دادند در صورتی که جهانیان منتظر بودند که از این تجاذب حقیقی که بین پادشاه و رعیت حاصل و با این سرمایه سعادت که بتوفیقات خداوندی کامی گردید آثار ترقی و تمدن بسرعت و سهولتی که شایسته نجابت ملی و فطانت جبلی ایرانیان است ظاهر و موجبات امن و آسایش عمومی فراهم گردد روز بروز افتشاش ولایات و نا امنی طرق و شوارع انقلابات سرحدات زیادت و در خود پایتخت که در تحت نظر مستقیم اعلیحضرت شاهنشاهی و هیئت دولت و مجلس شورای ملی است و قیامی پس ناگوار اتفاق افتاد که اگر در سرور و ولل آنها شور دقیق و غور عمیق بعمل آید هر یک از آنها که میرمی است که از انتساب آن باذنی متربین دربار هر چند قلم ایرانی را شرم آید تاریخ که در محور حقایق امور متحرک لایزال است بدبغضانه در ثبت و ضبط آن شرم و ترحم نخواهد داشت تعداد آن قیام و تذکار آن قضایح را چه حاجت که اجتماعات حضرت عید لمظیم و واقعه میدان توپخانه و غیره و غیره هنوز در السنه واقعه مثل سال طاعون و وباه در عداد تواریخ بدبختی این مملکت مذکور و مرگوز اذهان است از اثرات آن اتفاقات قضیه هنوز دلها می رمید رعیت آرام نمانده

طلب دارد اول بطور انسانیت و ملامت مطالبه طلب خود را می نماید اینک در روز نامجات و لوایح مینویسند که اعلیحضرت بدرمهربان است باین است که اعلیحضرت بدرمهربان بوده و می باشند.

اعلیحضرت مظفرالدین شاه در زمان خود این حقوق - کنستی نویسون - را بملت عطا فرمودند و این اعلیحضرت هم امضای فرموده اند البته این اعلیحضرت بدرمهربان همانطور که مساعدت فرموده اند بدها هم خواهند فرمود و ایشان هم حقوق خودشان را مطالبه می نمایند البته اعلیحضرت هم مرحمت خواهند فرمود.

آقا میرزا محمود - بنده با جناب آقا ملا حسن هم عقیده هستم و کلاهی ملت آخرین صلاح خود را در این دیدند که این لایحه را نوشته تا چه می حضور همایونی نمودند و آنچه نقض عهد و مخالفت قانون شده در آن نوشته شده است پس تا جواب لایحه نرسد تکلیف معلوم نیست و مذاکرات بی نتیجه و بی حاصل است.

مبشر السلطان - فرار بود که پس از تقدیم لایحه که در باب ترمیم مواد قانون اساسی بود هیئتی که شرفیاب حضور همایونی می شوند شفاهاً بدر همان زمینه بعضی توضیحات عرضه بدارند ایا مقام این نبود که از حضور همایونی سؤال شود که گرفتاری میرزا سلیمان خان باین ترتیب مطابق کدام قانون بوده است **حسام الاسلام** - معمول این بود که هر لایحه که از مجلس تقدیم حضور همایونی می شود قرائت شود و بنده هم بکنده لایحه را در حضور همایونی قرائت کردم و در حقیقت این لایحه زبان ملت و مجلس بوده و رسمیت داشت و ما از درباریان شکایت داشتیم که نیکندارند عرایض ما بحضور همایونی برسد حال می خواهم سؤال کنم که چرا این لایحه قرائت نشده است

آقای حاجی امام جمعه - بعد از آنکه تمام کره ارض ما را بشروطیت شناخته اند دیگر در اینجا بنشینیم و بگوئیم که ماحقوق خودمان را می خواهیم بسیار بیجا و بیبیمنی است مطلب دیگر اینکه فعلاً ما در این موضوع نباید بحث کنیم آنچه که گفته می شود زیادی خواهد بود تا این که جواب لایحه برسد.

رئیس - غرض از تشکیل این مجلس امروزی این بود که آن لایحه که بآن هیئت فرستاده شده بحضور همایونی تقدیم و شرفیاب شده اند و کمال مساعدت و همراهی راهم اظهار فرمودند و در آن لایحه هم آنچه مقاصد و کلاهی ملت بود تماماً مندرج بوده است و قرار شد که جواب آنرا فرمود داشته بمجلس مقدس بفرستند بعد از آنکه جواب آن لایحه آمد آنوقت آنچه لازمه مذاکره است میشود فعلاً در این موضوع دیگر جای صحبت و مذاکره نیست اما این که جناب حسام الاسلام گفتند آن لایحه چرا خوانده نشده عرض میکنم شما کدر آنجا نبودید که ببینید خوانده شده است یا نه معلوم است چیزی که از طرف مجلس و از زبان و کلاهی ملت بحضور همایونی تقدیم شود قرائت خواهد شد و اعلیحضرت همایونی با کمال دقت آن لایحه را ملاحظه و تمام را قرائت فرمودند و مقرر داشتند که جواب را بمجلس مقدس می فرستیم و کمال مساعدت و همراهی راهم اظهار داشته اند دیگر در این موضوع جای مذاکره و صحبت نیست.

مجلس در نیم ساعت قبل از غروب ختم شد

و جراحات‌های وارده بر قلوب ملت کاملاً التیام نیافته بود که باز مقصدین بی‌ایمان امان ندادند برای اخلال روابط پادشاه و رعیت و قوام چند روز قبل را حاضر و احوال ماه زبده را بوجهی شدیدتر و در ظرف دو روز از حاصل زحمات دو ساله قسمت‌گلی راپهر دادند از جمله اصل نهم و دهم و دوازدهم و چهاردهم و بیست و سوم را که روح قوانین اساسی است نقض نموده‌اند و نوهال امید را که به پهلوانان آه و تدبیر و خون دل در قلوب رعایا می‌ریخت از بیخ‌وبن بر انداخته بجای آن یاس و حیرت و باس و شدت نشانده اند مخصوصاً در موقتی که سرحدات مملکت دچار مضطربت عظیمه است اتفاق خانه بر انداز خانگی را باین شدت حادث نموده‌اند که خاطر مقدس همایونی را مثل مسامی و کلای ملت و وزرای دولت و قوای مادی و معنوی مملکت که ناشی از اطاعت رعیت است مشغول هم دیگر سازند و بر مقاصد خود پردازند بدیهی است که دوام این حال ملازم است با اضلال دولت قویم و قدیم ایران و ایرانی مسلمان که ببدلول فرمان قضا جریان استاد ازل از آب حیات حب الوطن من الایمان آب خورده با پیداری حواس بطور خاص تشنه حفظ حقوق خویش است متحمل نخواهد شد که ایران و اسلام خود را با هر چه در او هست آلت بازیچه چند نفر مفید درباری بپند دستخط همایونی که روزی بر تفرقه مددودی رعایا که بطور صلح و سلم جبر کشور واقع بر قوانین اساسی و اعاده حقوق رفته خویش را متطلباً استعدا می‌کند تدبیر و اصلاح بود از طرف مجلس شورای ملی که در طی تمامی طرق چهاره سالی است بموقع اجرا گذارده شد ولی این اقدام و امثال آن از قبیل سرشک از رخ پاک کردن است در حالیکه خون دلها در فوران و کلبه ایران در هیجان است نقض قوانین اساسی از شمال تا جنوب و از مشرق تا مغرب ایران را باناله و افغان بر آورده که اگر این‌نااه و فریادها بکجا جمع شود فدای نخواست چه آنکه مخالفتی از آن ظهور تواند کرد بالجملة تکلیف بر و کلای ملت خیلی سخت شده انتظار مردم طهران و فشار ولایات در اعاده احترام قوانین و اصلاح کلی امور آن‌بان در تزیید و فرصت و مجال را از دست میبرد آنچه بطور قطع بر عقلی مملکت ثابت شده است ملت و اقلیت این همه خرابی‌ها و تکرار اتفاقات ناگوار که کشان هود و شیشه دلهارا یک جا می‌شکنند و حرمت قانون بانوامیس سوگند اسلامی را یکسره بر طرف میکنند دو چیز است اولاً شبهات مفرضین ناگنون مانع شده است که در قلب شاهانه این این اعتقاد راسخ شود که در سلطنت مشروطه تمامی امور در تمامی اوقات باید در مجاری قانونی سیر نماید تا اصول ذیل قانونی اساسی از لفظ معنی رسد .

اصل ۶۴ - وزیران نمیتوانند احکام شاهی یا کتبی پادشاه را مستسکتر از داده سلب مسئولیت از خودشان نمایند در صورتی که کلبه اموزار جزئی و کلی در مجاری وزارت خانه‌ها فیصل پذیرفت مسئولیت نیک و بد آن از شخص همایون شاهنشاهی مرتفع و بر عهده وزراء تحقق می‌یابد و قدس مقام متمم سلطنت تمامه محفوظ میماند والا در صورتی اصلاحی وزیران فلان امر کلی یا جزئی ایراد مسئولیت بر آن وزیر بدیهی است از طریق عقل و عقل خارج است و در اساسیکه بتجارب هزار ساله عقلا حکمای جهان مرتب شده است البته تصور چنین امری رویه و عجیب نمیگنجد که فعل عمرو را زبده مسئول باشد .

تأیید آنچه بی‌یقین پیوسته است اغراض مقصدین چند که دشمن ملت و دولت و خائن شخص شخص همایونی هستند در میان نیت پاک و نظرت تابناک همایونی که از مزایای سلاطین عظیم‌الشان است و حقوق رعایای صدقت شمار حایل و حاجبند و مرصحت خاطر مقدس ملوکانه بر بر صراحت‌های جاب‌بیکند که باخبر و صلاح‌عامه فرستگها مسافت دارد و در دقیقه باقی شبهات مفرضانه قلب شاهانه را از معانی اصول مشروطیت و قوانین اساسی منصرف ساخته باقتضای خود خواهی و استبداد ذاتی خودشان پادشاه خدمت بمصلحت غیر متابعت قوانین مملکتی را گویا در حضور مبارک متاخر شوشن سلطنتی جلوه داده بقدر امکان و به فرصتی که میباید خاطر مقدس را بر ابقای الفاظ و انهدام معانی اصول قانون و امیدارند لهذا ادامی که کشور واقع بر قوانین اساسی جبران نشده و اعاده احترام قانون بعمل نیامده است و در آینه کلبه امورات در مجاری قانونی حل و فصل نشود و نمایندگان ملت را اطمینان کامل حاصل نکرد که بر حفظ تمامی حقوقی ملت قادر خواهند بود و بمثل آنچه تا حال واقع شده بار دیگر نقض عهد و قانون نخواهد شد .

مذاکرات پنجشنبه ۱۸ جمادی الاولی ۱۳۲۶

دو ساعت قبل از غروب مجلس بطور سری متعقد شد پس از مدتی مذاکرات سه ربع قبل از غروب معانی شده شرحی که از طرف عموم انجمنها بمجلس مقدس عرضه شده بود از قرار ذیل قرائت گردید عرض حال نمایندگان انجمنهای ملی حضور محترم اعضاء کمیسیون رئیسه مجلس مقدس شورای ملی شیدالله از خانه سه روز است که تنگراهی‌های کثیره از طرف اعضاء انجمنها و سایر اشخاص با اداره مرکزی تلگرافخانه فرستاده‌اند که بولایات مغایره شود تا کتون مغایره نکرده همه را توقیف کرده‌اند چون سدرام مغایرات خصوص در این موقع و وضع حالیه بکلی مخالف آزادی و حریت و مواد قانون اساسی است علیهذا اعضاء کمیسیون رئیسه استعدا میشود که با بمقام رد مانع و انسداد ابواب مغایرات لفظاً بر آورده که رفع وحشت‌عامه ناس از این قمره بشود یا اجازه فرمایند که صاحبان تلگراف خود مستقیماً با اداره تلگرافخانه مرکزی رفته تلگراف چنان را مجبور نمایند که تلگرافات مغایره و متماخیه بشود استعدای تانی آنکه بذل مرحمت فرموده زودتر جوابی صادر شود که تکلیف معلوم گردد .

آقای سیدحسین تقی زاده - دوسه روز است که این مسئله در بین مردم خیلی شهرت داشته است ولی امروز بمنتهی درجه رسیده و این قمره اسباب هیجان فوق‌العاده مردم خواهد شد بموجب قانون اساسی نمی شود جلو مغایرات را بکسرت علاوه بر جلوگیری نمودن پول مردم را هم می گیرند و مردم هم لابد بجهت رسانیدن مطالب خود نمی توانند قاصد از اینجا بکمران بفرستند بقیه بنده اگر چه نقض قانون اساسی شده امامجلس شورای ملی با اتهام اقتدارات خود بر قرار است می تواند حفظ قوانین را نماید پس مجلس باید مستقیماً در این کار اقدام نموده و بوزارت داخله اکیداً بنویسند که رفع این مانع را نمایند زیرا که معتدل است آشوب بزرگی بشود و علاوه بر آن از تحقیق مامتقاً از شخصی که مرتکب این کار شده اظهار نفرت نموده و از او خارج از این ملت میدانیم .

آقای میرزا مرتضی قلیخان - بنده از این باب خیلی چیزها شنیده ام بعد خواستم تحقیقات کنم آنچه تحقیق کرده‌ام چنین نیست تلگراف را هیچ مغایره نکنند یا تلگرافات را توقیف نمایند مقصود اینست که تلگراف امروز را فردا یا پس فردا مغایره میکنند و عده چیزی که محل اشکال است این است که اگر کسی بخواهد تلگرافی بنماید و در آن شماره بعضی از مطالب داشته باشد یا اینکه مورد توهم نسبت به بعضی از مراتب شود آن تلگراف را افشا میکنند و در صورتی که تلگرافخانه باید محل اسرار مردم باشد و همیشه آن مطلب مستور بماند این مسئله اسباب اشکال شده اما اینکه هیچ تلگراف را مغایره نکنند و توقیف نمایند این مطلب گویا حقیقت ندارد تلگراف بشود ولی پس از چند روز .

سیدالحکماء - اصل بیست و سیم قانون اساسی که راجع باین مطلب است در اینکه تلگرافات آزاد است نقض شده و این جماعت کرا را آورده اند و اظهار شکایت کرده‌اند که هر چه تلگراف میدهیم مغایره میشود البته در این خصوص لازم است که مجلس اقدامی نماید .

آقای میرزا مرتضی قلیخان گفتند صحیح است ولی وقتی که این قانون اساسی نوشته میشد خیلی در این ماده گفتگو ها شد و شخصی در موقع لزوم میخواهد تلگراف نماید وقتی که در آن موقع آن تلگراف مغایره نشد موقع آن گذشته دیگر فایده ندارد پس خود این تأخیر نقض قانون است و همان‌طور که جناب تقی زاده گفتند باید بوزارت داخله نوشته شود که رفع این محدودیت بنمایند .

آقای سیدحسین - این هیجان ملت چند روز است که هست و هر روز میباید در اینجا که به بینند چه خبری شده و تلگرافات هر روز از ولایات آمده و میباید و هیچ جوابی از آنها داده نشده است خود این ندادن جواب اسباب اضطراب و تشویش و هیجان آنها خواهد شد و این تلگرافاتی که از ولایات برای و کلا بداند و مسوق بآن این است که تمام ولایات بداند و مسوق بآن این است که تمام ولایات بداند و مسوق بآن قرائت شود استعدا میکنند که اجازه بفرمایند آن تلگرافات قرائت بشود تا اینکه و کلا بداند

و یک تلگرافی امروز از آذربایجان آمده است ما دارم که مخصوصاً آن تلگراف را قرائت کنند و باید دانست که چرا تلگراف از آن طرف میاید ولی از این طرف توقیف می‌شود و مغایره نمی‌کنند برای این است که آن طرف تلگرافچی را مجبور به مغایره می‌نمایند پس باید از برای این طرف هم مجلس اقدامی کند که رفع معذور شود .

رئیس - تلگرافی که از ولایات و ایالات رسیده یکی دو تا نیست بلکه سیصد چهارصد تلگراف است و هنوز هم مقتضی نشده که در مجلس قرائت شود و مراد از تلگراف آذربایجان هم کدام تلگراف است .

آقای سیدحسین - تلگراف اخیر یکی از آذربایجان رسیده عرض کردم .

آقای سیدحسین تقی زاده از خارج نادر روز قبل می‌شنیدیم که تلگراف توقیف نمیشود لکن معطل می‌نمایند ولی از قرار تحقیقات کامله که بعمل آمده معلوم میشود که توقیف می‌نمایند حتی اینکه سانسور هم می‌نمایند یعنی هر یک از کلمات که مطابق میلشان نیست قلم برده و تغییر میدهند و در باب قرائت تلگرافات هم همه آنها قلم صلاح نیست قرائت شود و علاوه بر آن وقت نیست هر کدام مناسب است خوب است در کمیسیون رئیسه تصویب شود و در مجلس قرائت شود و گویا این ترتیب عیب ندارد .

آقای شیخ محمدمصلی - ما هر چه حالا گفتگو کنیم بی‌فایده است و باید کار کرد نتیجه گرفت بعقیده بنده خوب است بوزارت داخله اظهار شود که ملت توقیف تلگرافات مردم چیست و البته باید این ترتیب بوزارت داخله اظهار شود .

اسدالله میرزا - در مملکت هر وقت انقلابی پیدا شود یا در اداره ترتیب نلافی رفتار شود باید از وزیر مسئول تحقیق شود و پس از تحقیق باید اصلاحش هم از خود آن وزیر خواسته شود والا مذاکرات زیاد فایده ندارد .

رئیس - این مذاکره برای این است که همه و کلا بدانند که همه روزها نقض قوانین اساسی را می‌نمایند والا خود من میدانم که بوزارت داخله باید رجوع شود و اینکه در مجلس اظهار شد برای این بود که همه و کلا بدانند که همه روزها نقض قانون اساسی میشود و بدانند که انتظام مملکت را بعضی فطاع الطریق سیرده اند و این هم تلگرافی است که آقای سیدحسین می‌گفتند از آذربایجان رسیده قرائت می‌شود .

(قرائت شد از قرار ذیل)

(از تبریز ۱۸ جمادی الاولی - شماره ۲۶۶)
وضع شهر حائلی پیدا کرده که از تجریر و تقریر عاجزیم از طرفی جوانان ملت داوطلبانه سواز و پیاده برای وقایع مقصود مقدس و حراست دارالشورای جان بکف گرفته در حرکتند و از طرف دیگر کمیسیون اعانه تشکیل و اهالی با کمال بشاشت بدادن اعانه بر یکدیگر سبقت میجویند علم الله وشهد زن های غیوره آذربایجان امروز شرف ملیت را از تمام عالمیان ربوده و اتصالا کردن بتند گوشواره و دست بند است که بصندوق اعانه با هزار نیاز تقدیم میکنند و تمام اهالی با جان و مال در حفظ مقصود مقدس حاضرند و البته آن حضرات هم از وقایع طهران مارا محروم نفرمایند .
(انجمن اتحادیه تبریز)

آقای سیدحسین - همان‌طور که و کلای ملت در حفظ حقوق ملت مجاهدت دارند همان‌طور هم عموم ملت در همراهی و کلا و حفظ این اساس با جان و مال حاضرند پس با این ترتیب ما نمیتوانیم به بینیم یا بشویم که خلاف قانونی شده است و این همه تعطیل عمومی تمام مملکت بواسطه نقض یک اصل از قانون بوده است و حالا همان طوره گفته شد همه روزه یک نقض قانون دیگر میشود معلوم است در این حال و کلا و ملت یک وظیفه دارند ولی منتظرند که جواب لایحه که از طرف مجلس حضور مبارک اعلیحضرت همیونی عرض شده از طرف اعلیحضرت برسد و البته پس از رسیدن جواب و کلا و ملت بوظیفه خود عمل خواهند کرد .

وکیل التجار - در واقع این جوانمردی که اهالی آذربایجان و سایر مردم کرده‌اند برای اینست که چون اساس زندگی صحت و امنیت است و اگر روز در زحمت هستند شب در راحت باشند و در صورتیکه امنیت در اینجا نباشد ناچار همه جاسرایت می‌نمایند در سابق اگر کسی امنیت نداشت خود را بجای متصل میکرد ولی از دو سال قبل اساسی گذاشته شده که مردم آسوده و راحت باشند حال چند روز است که آن اساس رو بترزل و واضطراب است و مردم امنیت ندارند لابد مردم مجبورند که این اساس را محکم بگیرند و در استعجاب آن همه قسم جاناً و مالاً بکوشند .

آقای شیخ محمدمصلی - بدیهی است فاصل بین سلطنت و ملت همان قانون اساسی است ولی در این موقع مجلس لایحه بحضور اعلیحضرت همایونی عرض کرده و منتظر جواب است و گمان هم نمیکند که وزیر باین زودی در صدد تحصیل جواب برآیند پس بعقیده بنده خوب است هیئتی از طرف مجلس که مؤتمن مجلس است مثل آقای حاجی امام جمعه و غیره انتخاب شده و حضور اعلیحضرت همایونی مشرف شده و گفتگو کنند که آیا صدور جواب این لایحه چند روز مدت لازم دارد و تکلیف را معلوم نمایند اگر بخواهد نتیجه بگیرند باید زودتر تحصیل جواب نمایند .

مخیر الملک - از مذاکرات مجلس چنین معلوم میشود که هنوز مجلس وزراء مسئول میدانند و بنده نمیدانم معنی مسئولیت امروز چیست آنروز که آن سه نفر را گرفتند در صورتی بود که وزراء برای معرفی در مجلس آمده بودند همان مطلب مسئولیت را از عهده آنها برداشته و از آنروز تا حال اینها یکسواست غیر رسمی بین مجلس و دولت هستند اگر در حقیقت مجلس آنها را مثل بیست روز پیش از این مسئول میدانند باید آنها اظهار کنند که آنها هم تکلیف خود را بدانند مثلاً اینکه می‌گویند انتظام شهر را بیک نفر قطعاً الطریق می‌سیارند در این صورت وزراء چگونه می‌توانند مسئول باشند .

آقای شیخ حسین - بنده دو عرض دارم یکی آنکه گفته شد در سابق هر کس خودش را بیک جانی تکیه میداد و حوائج خود را صورت میداد بنده میگویم حالا خودملت در گرفتن حوائج خود نهایت اتفاق و اتحاد و قدرت را دارند و یکی دیگر اینکه عرض مینمایم و صدایم را بهمه موکلین خود میرسانم که حفظ حقوق ملت خواهد شد در نهایت سلم و صلح

خدمت ذی‌شرافت و کلاه عظام و امناء ملت و اعضاء مجلس مقدس ادام الله تالیدهم در کمال احترام جسارت میکنم داعی بر حسب اوامر حجج اسلامیه با کمال شوق و نهایت اشتیاق به تشریف مجلس مقدس شورای ملی شیدالله ارکانه از ثنات عالیات عرض درجیات حرکت نموده والحمدالله امروز باین آرزوی خود نایل شده‌ام اولاً عرض تشکر از اقدامات

و باید این ملت در کمال سکونت و آرامی حرکت نمایند و همان‌طور که تا کنون نجات خود را بنام عالم مدلل داشتند حال هم باید همان رویه پسنیده را از دست نهند و تا از آنجا نیکه بایدا اشاره شود اشاره نشده حرکتی ننمایند .

وکیل الرعایا - آن تلگرافی را که از آذربایجان کرده‌اند البته آنها بهتر و بیشتر پس بعقود خودشان برده‌اند و آن طلاآت را که امروز برای حفظ حقوق خودشان بصرف میرسانند همان طلاآت بود که در سابق بظلم وجود از آنها می‌گرفتند و آنها فهمیده‌اند که باید چه بکنند و امید داریم که از این اقدامات بهدما اختلاف ما آنچه را که ذخیره کرده‌اند بتوانند حفظ و نگاهداری کنند اما در باب مسئولیت وزراء ما آنها را مسئول دانست و میدانیم هیچ مانعی هم از برای مسئولیت آنها نیست و هر گاه از آنها کاری ساخته نیست بپایند در مجلس اظهار کنند و و ائمه را بگویند تا اینکه و کلا و ملت تکلیف خودشان را بدانند .

رئیس - مقصود تلگراف آذربایجان بود خواننده شد و هر کس اظهار تشکر کرد امداد مخصوص مسئولیت وزراء معلوم است که آنها مسئول بوده هستند و در باب تلگرافخانه بوزارت داخله نوشته شده است که رفع این معذور را بنمایند .

مذاکرات شنبه ۲۰ جمادی الاولی

دارالشورای ملی
مجلس یکساعت و ربع قبل از غروب متعقد شد جناب آقای حاج سید محمد امام دام‌افضاله که بنازکی از نجف اشرف تشریف آورده بودند بمجلس مقدس ورود فرمودند .

در این موقع جناب آقای آقا سید عبدالله مجتهد دامت برکاته نطق بلیغ مفصلی فرمودند که اشعار داشت بر مراتب علمیه و شئون آقای معظم‌البه و اظهار امتنان از ملت که در ورود آقا نهایت توقیر و احترام را مرعی داشتند و حسن اقبال عموم ملت در حفظ مراتب و توقیر و احترامات علماء اعلام و حجج اسلام کثر الله امثالهم و اظهار تشکر از مسامحه جمیله حجج اسلام عتبات عالیات دام‌افضاله و ترقیب و تشویق مردم بر حفظ مراتب حجج اسلام و علماء جناب آقای حاجی سید محمد زید افضاله .

جناب رئیس نیز نطقی نمودند که مبنی بود بر اظهار تشکر و امتنان و بر اینکه عموم و کلاه محترم از ورود جناب آقا کمال پیشات را دارند و از چند روز قبل که مؤده ورود جناب آقا داده شده بود منتظر بودند و بعد از آن امروز بمقصود خود نایل گشتند و اینکه تمام امید مجلس به راهی‌های حضرات حجج اسلام مستطهم است .

لایحه جناب آقای حاج سید محمد مرقوم داشته بودند قرائت شد از قرار ذیل
خدمت ذی‌شرافت و کلاه عظام و امناء ملت و اعضاء مجلس مقدس ادام الله تالیدهم در کمال احترام جسارت میکنم داعی بر حسب اوامر حجج اسلامیه با کمال شوق و نهایت اشتیاق به تشریف مجلس مقدس شورای ملی شیدالله ارکانه از ثنات عالیات عرض درجیات حرکت نموده والحمدالله امروز باین آرزوی خود نایل شده‌ام اولاً عرض تشکر از اقدامات

میدانه و کلا عظام در این مدت میمانیم که نهایت جد خود را در ترویج احکام اسلام و اجرای قوانین و شریعت بهر امر فرموده اند و ثاباً سواقی که از این مسافرت آورده ام اینست که حضرات حجج اسلام و آیات الله علی الانام نجف اشرف متمناه السلیین بطول بقائهم در حفظ این اساس مقدس باندازه سامی و مراقب هستند که تمام کارهای خود را در محضر باین امر فرموده اند و محض استحضار خاطر مبارک آقایان عظام عرض میمانیم چنانچه خدا نکرده آراه بعضی در موقعی بر اهل بعضی از مواد قوانین اساسی تعلق بگیرد آن ذوات مقدسه ابتدا حاضر از برای این امر نیستند و چون ترویج این امر را ترویج حقیقت اسلام میدانند لهذا در حفظ جزئیات هم از بلبل همه چیز مضایقه نخواهند فرمود چنانچه حضرات حجج اسلام طهران مد ظله هم تا آخرین نقطه اقدامات حاضرند آن ذوات مقدسه هم همین طور توجه دارند و مهاجرت از مسکن خود را اول درجه اقدامات خود میدانند .

(معموم و کلا از هفتاد و نود مندرجات در لایحه و از حسن نیت جناب حجة الاسلام کمال تشکر را بجا آوردند)

مجلس برای مذاکرات لازمه در کمیسیون ختم شد . آخرین جلسه دوره اول در تاریخ بیست و سوم جمادی الاولی ۱۳۲۶ بوده است از مذاکرات مجلس بین تاریخ بیستم تا بیست و سوم جمادی الاولی اثری یافته نشد .

قانون اساسی

مورخه ۱۴ شهریور ذی القعدة الحرام ۱۳۲۴ در تشکیل مجلس

اصل اول
مجلس شورای ملی بموجب فرمان ممدت بنیان مورخه ۱۴ جمادی الاخر ۱۳۲۴ مؤسس و مقررات است

اصل دوم
مجلس شورای ملی نماینده فاطمه اهالی مملکت ایران است که در امور معاشی و سیاسی وطن خود مشارکت دارند

اصل سوم
مجلس شورای ملی مرکب است از اعضاییکه در طهران و ایالات انتخاب میشوند و محل انعقاد آن در طهران است

اصل چهارم
عده انتخاب شوندگان بموجب انتخاب نامه علیحده از برای طهران و ایالات فلان یکصد و شصت و دو نفر همین شده است و بر حسب ضرورت عده مزبور تزیاید تواند یافت الی دوست نفر

اصل پنجم
منتخبین از برای دوسال تمام انتخاب می شوند و ابتداء این مدت از روزی است که منتخبین ولایات تماماً در طهران حاضر خواهند شد پس از انتضاء مدت دوسال باید نمایندگان مجدداً انتخاب شوند و مردم مختارند هر یک از منتخبین سابق را که بخواهند و از آنها راضی باشند دوباره انتخاب کنند

اصل ششم
منتخبین طهران ابدی الحضور حق انعقاد مجلس را داشته مشغول مباحثه و مذاکره میشوند رای ایشان در مدت فیسب منتخبین ولایات با اکثریت مناط اعتبار و اجراء است

(۱) متن چند قانون که در دوره اول بتصویب رسیده است ضمن مذاکرات طبع شده و اینک قوانین دیگری که در این دوره بتصویب رسیده و طبع نشده است برای تکمیل این مجموعه طبع میگردد

اصل هفتم
در موقع شروع مذاکرات باید اقلاً دو نفل از اعضاء مجلس حاضر باشند و هنگام تصویب رای ۲ ربع از اعضاء باید حاضر بوده و اکثریت آراه وقتی حاصل میشود که بیش از نصف حضار مجلس رای بدهند

اصل هشتم
مدت تعطیل و زمان اشتغال مجلس شورای ملی بر طبق نظامنامه داخلی مجلس بتشخیص خود مجلس است و پس از تعطیل تابستان باید مجلس از ۱۴ میزان که مطابق جشن افتتاح اول مجلس است مفتوح و مشغول کار شود

اصل نهم
مجلس شورای ملی در مواقع تعطیل فوق العاده منعقد تواند شد

اصل دهم
در موقع افتتاح مجلس خطاباً بعضی از اعضاء مجلس در مورد خطابه از طرف قرین الشرف ملوکانه سراقراز و عیاشی میشود

اصل یازدهم
اعضاء مجلس بدو آ که داخل مجلس میشوند باید بر ترتیب ذیل قسم خورده و قسم نامه را امضاء نمایند

صورت قسم نامه
ما اشخاصی که در ذیل امضاء کرده ایم خداوند را بشهادت میطلبیم و بقرآن قسم یاد میکنیم مادام که حقوق مجلس و مجلسیان مطابق این نظامنامه محفوظ و مجری است تکالیفی را که بر ما رجوع شده است مهیا نمائیم با کمال راستی و درستت و جد و جهد انجام بدهیم و نسبت با علیحضرت شاهنشاه متبوع عادل مقوم خودمان صدیق و راستگو بشیم و با اساس سلطنت و حقوق ملت خیانت ننمائیم و هیچ منظوری نداشته باشیم جز فوائدها و مصالح دولت و ملت ایران

اصل دوازدهم
هیچ عنوان و هیچ دست آویز کسی بدون اطلاع و تصویب مجلس شورای ملی حق ندارد متعرض اعضای آن بشود اگر احیاناً یکی از اعضاء علناً مرتکب جنحه و جنایتی شود و در حین ارتکاب جنایت دستگیر گردد باز باید اجرای سیاست در باره او با استحضار مجلس باشد

اصل سیزدهم
مذاکرات مجلس شورای ملی از برای آنکه نتیجه آنها بموقع اجرا گذارده تواند شد باید علنی باشد روزنامه نویسی و تماشاجی مطابق نظامنامه داخلی مجلس حق حضور و استماع دارند بدون اینکه حق نطق داشته باشند تمام مذاکرات مجلس را روزنامهجات می توانند بطبع برسانند بدون تعریف و تقدیر معنی تا عاده نام از مباحث مذاکره و تفصیل گذارشات مطلع شوند هر کس صلاح اندیشی در نظر داشته باشد در روزنامه عمومی برنگارد تا هیچ امری از امور در برده و بر هیچکس مستور نماند لهذا هم روزنامهجات مادامی که مندرجات آنها محل اصلی از اصول اساسیه دولت و ملت نباشد مجاز و مختارند که مطالب مفیده عام المنفعه را همچنان مذاکرات مجلس و صلاح اندیشی خلق را بر آن مذاکرات بطبع رسانیده منتشر نمایند و اگر کسی در روزنامهجات و مطبوعات بر خلاف آنچه ذکر شد و باغراض شخصی چیزی طبع نماید یا تهمت و افتراء بزند قانوناً مورد استنطاق و محاکمه و مجازات خواهد شد

اصل چهاردهم
مجلس شورای ملی بموجب نظامنامه علیحده موسوم

بظمانه داخلی امور شخصی خود را از قبیل انتخاب رئیس و نواب رئیس و منشیان و سایر اجزاء و ترتیب مذاکرات و شعب و غیره منظم و مرتب خواهد کرد

در وظائف مجلس و حدود و حقوق آن اصل پانزدهم

مجلس شورای ملی حق دارد در عموم مسائل آنچه را صلاح ملک و ملت میدانند پس از مذاکره و مذاقه از روی راستی و درستت عنوان کرده با رعایت اکثریت آراه در کمال امانت و اطمینان با تصویب مجلس بنا توسط شخص اول دولت برض برساند که بصحه همایونی موشح و بموقع اجرا گذارده شود

اصل شانزدهم
کلیه قوانینی که برای تشبیه مبانی دولت و سلطنت و انتظام امور مملکتی و اساس وزارتخانهها لازم است باید بتصویب مجلس شورای ملی برسد

اصل هفدهم
لواجح لازمه را در ایجاد قانونی یا تغییر و تکمیل و نسخ قوانین موجوده مجلس شورای ملی در موقع لزوم حاضر می نمایند که با تصویب مجلس بنا بصحه همایونی رسانند و بموقع اجرا گذارده شود

اصل هیجدهم
نسویه امور مالیه جرح و تعدیل بودجه تغییر در وضع مالیاتها و رد و قبول عوارض و فروعات همچنان سبزیهای جدیدی که از طرف دولت اقدام خواهد شد بتصویب مجلس خواهد بود

اصل نوزدهم
مجلس حق دارد برای اصلاح امور مالیاتی و تسهیل روابط حکومتی در تقسیم ایالات و ممالک ایران و تعدیل حکومتها پس از تصویب مجلس بنا اجرای آرای مصوبه را از اولایای دولت بخواهد

اصل بیستم
بودجه هر یک از وزارتخانهها باید در نیمه آخر هر سال از برای سال دیگر تمام شده یا نوزده روز قبل از عید نوروز حاضر باشد

اصل بیست و یکم
هر گاه در قوانین اساسی وزارتخانهها قانونی جدید یا تغییر و نسخ قوانین مقرره لازم شود یا تصویب مجلس شورای ملی صورت خواهد گرفت اهم از اینکه لزوم آن امور از مجلس عنوان یا از طرف وزرای مسؤل اظهار شده باشد

اصل بیست و دوم
مواردی که قسمتی از عایدات یا دارائی دولت و مملکت متعلق یا فروخته می شود یا تمبری در حدود و تقویر مملکت لزوم پیدا میکند بتصویب مجلس شورای ملی خواهد بود

اصل بیست و سوم
بدون تصویب شورای ملی امتیاز تشکیل کمیانی و شرکت های عمومی از هر قبیل و بهر عنوان از طرف دولت داده نخواهد شد

اصل بیست و چهارم
بستن عهدنامهها و مفاخره نامهها اعطای امتیازات (انحصار) تجارتی و صنعتی و نلاحتی و غیره اهم از اینکه طرف داخلی باشد یا خارجه باید بتصویب مجلس شورای ملی برسد با استثنای عهدنامههاییکه استنار آنها صلاح دولت و ملت باشد

اصل بیست و پنجم
استقراض دولتی بهر عنوان که باشد خواه از داخله و خواه از خارجه با اطلاع و تصویب مجلس شورای ملی خواهد شد

اصل بیست و ششم
ساختن راه های آهن یا شوشه خواه بخرج دولت خواه بخرج شرکت و کمیانی اعم از داخله و خارجه منوط بتصویب مجلس شورای ملی است

اصل بیست و هفتم
مجلس در هر جا قضی در قوانین و یا سامحه در اجرای آن ملاحظه کند بوزیر مسؤل در آن کار اختصار خواهد کرد و وزیر مزبور باید توضیحات لازمه را بدهد

اصل بیست و هشتم
هر گاه وزیری برخلاف یکی از قوانین موضوعه که بصحه همایونی رسیده باشد یا اشتباه کاری احکام کتبی یا شفاهی از پیشگاه مقدس ملوکانه صادر نماید و مستمسک مسامحه و عدم مواظبت خود قرار دهد بحکم قانون مسؤل ذوات مقدس همایون خواهد بود

اصل بیست و نهم
هر وزیری که در امری از امور مطابق قوانینی که بصحه همایونی رسیده است از عهد جواب بر نیاید و معلوم شود که نقض قانون و تخلف از حدود مقرر کرده است مجلس منزل اردو از پیشگاه همایونی مستدعی خواهد شد و بعد از وضوح خیانت در محکمه عدلیه دیگر بخدمت دولتی منصوب نخواهد شد

اصل سی ام
مجلس شورای ملی حق دارد مستقیماً هر وقت لازم بداند هر بینه توسط هیئتی که مرکب از رئیس و شش نفر اعضاء که طبقات ششگانه انتخاب کنند بمرض پیشگاه مقدس ملوکانه برساند وقت شرفیابی را باید توسط وزیر دربار از حضور مبارک استبدان نمود

اصل سی و یکم
وزراء حق دارند در اجلاسات مجلس شورای ملی حاضر شده و در جائی که برای آنها مقرر است نشسته مذاکرات مجلس را بشنوند و اگر لازم دانستند از رئیس مجلس اجازه نطق خواسته توضیحات لازمه را از برای مذاکره و مدافعه امور بدهند

در اظهار مطالب بمجلس شورای ملی اصل سی و دوم
هر کسی از افراد ناس میتواند عرض حال یا ایرادات یا شکایات خود را کتیباً یا شفاهی در مجلس عرضه بدارد اگر مطلب راجع بخود مجلس باشد جواب کافی باو خواهد داد و چنانچه مطلب راجع بیکس از وزارتخانهها است بدان وزارتخانه خواهد فرستاد که رسیدگی نمایند و جواب مکتبی بدهند

اصل سی و سوم
قوانین جدیدی که محل حاجت باشد در وزارتخانههای مسؤل انشاء و تنقیح یافته توسط وزراء مسؤل یا از طرف صدراعظم بمجلس شورای ملی اظهار خواهد شد پس از تصویب مجلس بصحه همایونی موشح گشته بموقع اجرا گذاشته میشود

اصل سی و چهارم
رئیس مجلس میتواند بر حسب لزوم شخصاً یا بخواهد ده نفر از اعضاء مجلس یا وزیری اجلاسی

مجرمانه بدون حضور روزنامه نویسی و تماشاجی یا انجمنی مجرمانه مرکب از عده منتخبی از اعضاء مجلس تشکیل بدهد که سایر اعضاء مجلس حق حضور در آن نداشته باشند لکن نتیجه مذاکرات انجمن مجرمانه وقتی مجری تواند شد که در مجلس مجرمانه با حضور سه ربع از منتخبین مطرح مذاکره شده یا ترتیب آراه قبول شود اگر مطلب در مذاکرات انجمن مجرمانه قبول نشد در مجلس عنوان نخواهد شد و مسکوت عنه خواهد ماند

اصل سی و پنجم
اگر مجلس مجرمانه بتقاضای رئیس مجلس بوده است حق دارد هر مقدار از مذاکرات را که صلاح بداند با صلاح عموم برساند لکن اگر مجلس مجرمانه بتقاضای وزیری بوده است اقتضای مذاکرات موقوف با اجازه ان وزیر است

اصل سی و ششم
هر یک از وزراء میتوانند مطالبی را که بمجلس اظهار کرده در هر درجه از مباحثه که باشد استرداد کند مگر اینکه اظهار ایشان بتقاضای مجلس بوده باشد در اینصورت استرداد مطلب موقوف بموافقت مجلس است

اصل سی و هفتم
هر گاه لایحه وزیری در مجلس موفع قبول نیافت منضم بملاحظات مجلس عودت داده میشود وزیر مسؤل پس از رد یا قبول ایرادات مجلس می تواند لایحه مزبوره را در تانی بمجلس اظهار بدارد

اصل سی و هشتم
اعضای مجلس شورای ملی باید رد یا قبول مطالب را صریح و واضح اظهار بدارند و احدی حق ندارد ایشانرا تحریص و تهدید بدارد رای خود نماید اظهار رد و قبول اعضاء مجلس باید بسمی باشد که روزنامه نویسی و تماشاجی هم بتوانند ادراک کنند یعنی باید آن اظهار بعلامات ظاهری باشد از قبیل اوراق کبود و سفید و امثال آن

عنوان مطالب از طرف مجلس اصل سی و نهم
هر وقت مطلبی از طرف یکی از اعضاء مجلس عنوان شود فقط وقتی مطرح مذاکره خواهد شد که اقلایانزده نفر از اعضاء مجلس آن مذاکره مطلب را تصویب نمایند در اینصورت آن عنوان کتیباً بر رئیس مجلس تقدیم میشود رئیس مجلس حق دارد که آن لایحه را بدو در انجمن تعقیب مطرح مذاقه قرار بدهد

اصل چهلم
در موقع مذاکره و مذاقه لایحه مذکوره در اصل سی و نهم چه در مجلس وجه در انجمن تعقیق اگر لایحه مزبور راجع بیکس از وزراء مسؤل باشد مجلس باید بوزیر مسؤل اطلاع داده که اگر بشود شخصاً والا معاون او بمجلس حاضر شده مذاکرات در حضور وزیر یا معاون او بشود

سواد لایحه و مضامین آنرا باید قبل از وقت ازده روز الی یک ماه با استثنای مطالب قوری از برای وزیر مسؤل فرستاده باشند همچنان روز مذاکره باید قبل از وقت معلوم باشد پس از مذاقه مطلب با حضور وزیر مسؤل در صورت تصویب مجلس با اکثریت آراه رسماً لایحه نکاشته بوزیر مسؤل داده خواهد شد که اقدامات مقتضیه را معمول دارد

اصل چهل و یکم
هر گاه وزیر مسؤل در مطلب معنون از طرف مجلس بمصلحتی همراه نشد باید مذاکره خود را توجیه و مجلس را متقاعد کند

اصل چهل و دوم
در هر امری که مجلس شورای ملی از وزیر مسؤل توضیح بخواهد آن وزیر ناگزیر از جوابست و این جواب نباید بدون عذر موجه و بیرون از اندازه اقتضاء بقیده تا خیر بپوشد مگر مطالب مجرمانه که مستور بودن آن در مدت مبینی صلاح دولت و ملت باشد ولی بعد از اقتضاء مدت مبین وزیر مسؤل مکلف است که همان مطلب را در مجلس ابراز نماید

در شرایط تشکیل مجلس سنا اصل چهل و سوم
مجلس دیگری بعنوان سنا مرکب از شصت نفر اعضاء تشکیل می یابد که اجلاسات آن بعد از تشکیل مقارن اجلاسات مجلس شورای ملی خواهد بود

اصل چهل و چهارم
نظامنامههای مجلس سنا باید بتصویب مجلس شورای ملی برسد

اصل چهل و پنجم
اعضای این مجلس از اشخاص خیر و بصیر و متدین مجتهد مملکت منتخب میشوند سی نفر از طرف قرین الشرف علیحضرت همایونی استقرار می یابند یا نوزده نفر از اهالی طهران یا نوزده نفر از اهالی ولایات و سی نفر از طرف ملت یا نوزده نفر بانتخاب اهالی طهران یا نوزده نفر بانتخاب اهالی ولایات

اصل چهل و ششم
پس از انعقاد سنا تمام امور باید بتصویب هر دو مجلس باشد اگر آن امور در سنا یا از طرف هیئت وزراء عنوان شده باشد باید اول در مجلس سنا تنقیح و تصحیح شده با اکثریت آراه قبول و بتصویب مجلس شورای ملی برسد ولی اموریکه در مجلس شورای ملی عنوان میشود برعکس از این مجلس بمجلس سنا خواهد رفت مگر امور مالیه که مخصوص بمجلس شورای ملی خواهد بود و قرار داد مجلس در امور مذکوره با اطلاع مجلس سنا خواهد رسید که مجلس مزبور ملاحظات خود را بمجلس ملی اظهار نماید ولیکن مجلس ملی مختار است ملاحظات مجلس سنا را بعد از مذاقه لازم قبول یا رد نماید

اصل چهل و هفتم
مادامک مجلس سنا منعقد نشده فقط امور بعد از تصویب مجلس شورای ملی بصحه همایونی موشح و بموقع اجرا گذارده خواهد شد

اصل چهل و هشتم
هر گاه مطلبی که از طرف وزیری پس از تنقیح و تصحیح در مجلس سنا بمجلس شورای ملی رجوع می شود قبول نیافت در صورت اهمیت مجلس تالی مرکب از اعضاء مجلس سنا و مجلس شورای ملی بحکم انتخاب اعضاء دو مجلس و با سویه تشکیل یافته در ماده متنازع فیها رسیدگی میکند نتیجه رای این مجلس را در شورای ملی قرائت میکنند اگر موافقت دست داد فیها و الا شرح مطلب را برض حضور ملوکانه میرسانند هر گاه رای مجلس شورای ملی را تصدیق فرمودند مجری می شود اگر تصدیق نفرمودند امر بتجدید مذاکره و مذاقه خواهند فرمود و اگر باز اتفاق آراه حاصل نشد و مجلس

سنا با اکثریت دوثلت آراء انفصال مجلس شورای ملی را تصویب نمودند و هیئت وزراء هم جدا گانه انفصال مجلس شورای ملی را تصویب نمودند فرمان همایونی با انفصال مجلس شورای ملی صادر میشود و امپراطور همایونی در همان فرمان حکم بتجدید انتخاب میفرماید و مردم حق خواهند داشت منتخبین سابق را مجدداً انتخاب کنند.

اصل چهل و نهم

منتخبین جدید طهران باید بفاصله یکماه و منتخبین ولایات بفاصله سه ماه حاضر شوند و چون منتخبین دارالخلافت حاضر شدند مجلس افتتاح و مشغول کار خواهند شد لیکن در ماده متنازع فیها گفتگو نمیکنند تا منتخبین ولایات برسند هر گاه مجلس جدید پس از حضور تمام اعضاء با اکثریت تمام همان رای سابق را امضا کرد ذات مقدس همایونی آن رای مجلس شورای ملی را تصویب فرموده امر باجراه میفرماید.

اصل پنجاهم

در هر دوره انتخابیه که عبارت از دو سال است بکثرت امر بتجدید منتخبین بیشتر نخواهد شد.

اصل پنجاه و یکم

مقرر آنکه سلاطین اعیان و اخلاف ما حفظ این حدود و اصول را که برای تشبیه مبانی دولت و تاکید اساس سلطنت و نگهبانی دستگاه مملکت و آسایش ملت برقرار و مجری فرمودیم وظیفه سلطنت خود دانسته در عهد همتانند.

متمم قانون اساسی

مورخ ۱۴ ذی القعدة الحرام ۱۳۲۴

کلیات

اصل اول

مذهب رسمی ایران اسلام و طریقه حقه جعفریه اثنی عشریه است باید پادشاه ایران دارا و مروج این مذهب باشد.

اصل دوم

مجلس مقدس شورای ملی که بتوجه و تأیید حضرت امام عصر عجل الله فرجه و بذل رحمت اعلی حضرت شاهنشاه اسلام خلد الله سلطانه و مراقبت حجج اسلام کثر الله امثالهم و عامه ملت ایران تاسیس شده است باید در هیچ عصری از اعضاء مواد قانونیه آن مخالفتی باقواعد مقدسه اسلام و قوانین موضوعه حضرت خیر الانام صلی الله علیه و آله وسلم نداشته باشد و همین است که تشخیص مخالفت قوانین موضوعه باقواعد اسلامیه برعهده علمای اعلام امام الله برکات وجودهم بوده و هست لهذا رسماً مقرر است در هر عصری از اعضاء هیئتی که کمتر از پنج نفر نباشد از مجتهدین و فقهای متدین که مطلع از مقتضیات زمان هم باشند باین طریق که علمای اعلام و حجج اسلام مرجع تقلید شیعه اسمای بیست نفر از علمای که دارای صفات مذکور باشند معرفی بکلیت شورای ملی بشنایند پنج نفر از آنها را یا بیشتر بمقتضای عصر اعضاء مجلس شورای ملی بالاتفاق یا بحکم قرعه تعیین نموده بسمت عضویت بشناسند تا موادی که در مجلسین عنوان میشود بدقت مذاکره و غور و غریب نمودن هر یک از آن مواد معلوم که مخالفت باقواعد مقدسه اسلام داشته باشد طرح ورد نمایند که عنوان قانونیت پیدا نکند و رای این هیئت علمای در این باب مطاع و متبع خواهد بود و این ماده تا زمان ظهور حضرت

حجة عصر عجل الله فرجه تغییر پذیر نخواهد بود

اصل سیم

حدود مملکت ایران و ایالات و ولایات و بلوکات آن تغییر پذیر نیست مگر بموجب قانون.

اصل چهارم

بابتخت ایران طهران است.

اصل پنجم

الوان رسمی بیرون ایران سبز و سفید و سرخ و علامت شیرو خورشید است.

اصل ششم

جان و مال اتباع خارجه مقیمین خاک ایران مامون و محفوظ است مگر در مواردیکه قوانین مملکتی استثناء میکند.

اصل هفتم

اساس مشروطیت جز با کلا تعطیل بردار نیست

حقوق ملت ایران

اصل هشتم

امالی مملکت ایران در مقابل قانون دولتی متساوی الحقوق خواهند بود.

اصل نهم

افراد مردم از حیث جان و مال و مسکن و شرف محفوظ و مضمون از هر نوع تعرض هستند و تعرض احدی نمیتوان شد مگر بحکم و ترتیبی که قوانین مملکت معین مینماید.

اصل دهم

غیر از مواقع ارتکاب جنحه و جنایات و تصویرات عمده هیچکس رانمی توان فوراً دستگیر نمود مگر بحکم کتبی رئیس محکمه عدلیه بر طبق قانون و در آنصورت نیز باید گناه مقصر فوراً یا مثنوی در ظرف بیست و چهار ساعت باو اعلام و اشعار شود.

اصل یازدهم

هیچکس رانمی توان از محکمه که باید در باره او حکم کند منصرف کرده مجبوراً بمعکبه دیگر رجوع دهند.

اصل دوازدهم

حکم و اجرای هیچ مجازاتی نمیشود مگر بموجب قانون.

اصل سیزدهم

منزل و خانه هر کس در حفظ و امان است در هیچ مسکنی قهر نمیتوان داخل شد مگر بحکم و ترتیبی که قانون مقرر نموده.

اصل چهاردهم

هیچیک از ایرانیان رانمی توان نقیض یا منع از اقامت در محلی یا مجبور باقامت محل معینی نمود مگر در مواردیکه قانون تصریح میکند.

اصل پانزدهم

هیچ ملک را از تصرف صاحب ملک نمیتوان بیرون کرد مگر با مجوز شرعی و آن نیز پس از تعیین و تأدیقه قیمت عادلانه است.

اصل شانزدهم

شیط املاک و اموال مردم بمشروطیت مجازات و سیاست ممنوعست مگر بحکم قانون.

اصل هفدهم

سلب تسلط مالکین و متصرفین از املاک و اموال متصرفه ایشان بغير عنوان که باشد ممنوعست مگر بلحاظ قانون.

اصل هیجدهم
تعمیل و تعلم علوم و معارف و صنایع آزاد است مگر آنچه شرعاً ممنوع باشد

اصل نوزدهم

تاسیس مدارس بیخارج دولتی و ملتی و تعمیل اجباری باید مطابق قانون وزارت علوم و معارف مقرر شود و تمام مدارس و مکاتب باید در تحت ریاست عالی و مراقبت وزارت علوم و معارف باشد.

اصل بیستم

عامه مطبوعات غیر از کتب ضلال و مواد مضره بدین بین آزاد و همیزی در آنها ممنوع است ولی هر گاه چیزی مغایر قانون مطبوعات در آنها مشاهده شود نشر دهند و یا بپوشند بر طبق قانون مطبوعات مجازات می شود اگر نویسنده معروف و مقیم ایران باشد ناشر و مطابع و موزع از تعرض مضمون هستند.

اصل بیست و یکم

انجمن ها و اجتماعاتی که مولد فتنه دینی و دنیوی و مغل نظم نباشند در تمام مملکت آزاد است ولی مجتهدین با خود اصلاحه نباید داشته باشند و ترتیباتی را که قانون در این خصوص مقرر میکند باید متابعت نمایند اجتماعات در شوارع و میانه های عمومی هم باید تابع قوانین نظمی باشند.

اصل بیست و دوم

مراسلات پستی کلیه محفوظ و از ضبط و کشف مضمون است مگر در مواردیکه قانون استثناء میکند.

اصل بیست و سوم

افشاء یا توقیف سخابرات تلگرافی بدون اجازه صاحب تلگراف ممنوع است مگر در مواردیکه قانون معین میکند.

اصل بیست و چهارم

اتباع خارجه نمیتوانند قبول تبعیت ایران را بشنایند قبول و بقای آنها بر تبعیت و خلق آنها از تبعیت بموجب قانون جدا گانه است.

اصل بیست و پنجم

تعرض بمأمورین دیوان در تصویرات راجعه به مشاغل آنها محتاج بتحصیل اجازه نیست مگر در حق وزراء که رعایت قوانین مخصوصه در این باب باید بشود.

قوای مملکت

اصل بیست و ششم

قوای مملکت ناشی از ملت است طریقه استعمال آن قوی را قانون اساسی معین مینماید.

اصل بیست و هفتم

قوای مملکت بشصه تجزیه می شود . اول - قوه مقننه که مخصوص است وضع و تهنید قوانین و این قوه ناشی میشود از امپراطور شاهنشاهی و مجلس شورای ملی و مجلس سنا و هر یک از این سه منشاء حق انشاء قانون را دارد ولی استقرار آن موقوف است بعدم مخالفت بامواظین شرعی و تصویب مجلس و توضیح بصحة همایونی لکن وضع و تصویب قوانین راجعه ببدخل و خرج مملکت از مختصات مجلس شورای ملی است.

شرح و تفسیر قوانین از وظایف معینه مجلس شورای ملی است.

دوم - قوه قضائیه و حکمیه که عبارت است از تمیز حقوق و این قوه مخصوص است بمعاکم شرعیه در شریات و بمعاکم عدلیه در عرفیات.

سیم - قوه اجرائیه که مخصوص پادشاه است یعنی قوانین و احکام بتوسط وزراء و مأمورین دولت بنام نامی امپراطور همایونی اجرا می شود بشرتیبی که قانون معین می کند.

اصل بیست و هشتم

قوای ثلاثه مزبوره همیشه از یکدیگر ممتاز و منفصل خواهد بود.

اصل بیست و نهم

منافع مخصوصه هریک از ولایات و بلوکات تصویب انجمن های ایالتی و ولایتی بموجب قوانین مخصوصه آن مرتب و تسویه می شود.

حقوق اعضای مجلسین

اصل سی ام

وکلا و مجلس شورای ملی و مجلس سنا از طرف تمام ملت وکالت دارند فقط از طرف طبقات مردم یا ایالات و ولایات و بلوکاتی که آنها را انتخاب نموده اند.

اصل سی و یکم

بگنفر نمی تواند در زمان واحد عضویت هر دو مجلس را دارا باشد.

اصل سی و دوم

چنانچه یکی از وکلاء در ادارات دولتی موظفاً مستخدم بشود از عضویت مجلس منفصل می شود و مجدداً عضویت او در مجلس موقوف باستعفای از شغل دولتی و انتخاب از طرف ملت خواهد بود.

اصل سی و سوم

هر یک از مجلسین حق تحقیق و تعین در امری از امور مملکتی دارند.

اصل سی و چهارم

مذاکرات مجلس سنا در مدت انفصال مجلس شورای ملی بی نتیجه است.

حقوق سلطنت ایران

اصل سی و پنجم

سلطنت و دیبه ایست که بموهبت الهی از طرف ملت بشخص پادشاه ملغوش شده.

اصل سی و ششم

سلطنت مشروطه ایران از طرف ملت بوسیله مجلس مؤسسان بشخص امپراطور شاهنشاه و شاه پهلوی تفریش شده و در اعقاب ذکور ایشان تسلا بعد نسل برقرار خواهد بود.

اصل سی و هفتم

ولایتعهد پسایسر برزگتر پادشاه که مادرش ایرانی الاصل باشد خواهد بود - در صورتی که

(۱) اصول چهارگانه ۳۶-۳۷ و ۴۰ و ۴۱ متمم قانون اساسی بموجب ماده واحده مصوبه مجلس مؤسسان در تاریخ ۲۱ آذرماه ۱۳۰۴ شمسی که ذیلا نقل میشود ماده واحده - مجلس مؤسسان سه اصل ۳۶ و ۳۷ و ۳۸ متمم قانون اساسی مصوبه بیست و یکم آذرماه ۱۳۰۴ را بجای سه اصل ۳۷ و ۳۶ و ۳۸ سابق متمم قانون اساسی قرار داده سه اصل مذکور سابق را ملغی میداند .

بترتیب مذکور فوق اصلاح و مطیع شده است اینک برای استحضار مطالبه کنندگان اصول چهار گانه ملغی شده را نیز ذیلا نقل مینماید .

اصل سی و هشتم - سلطنت مشروطه ایران در شخص امپراطور شاهنشاهی السلطان محمد علی شاه قاجار ادام الله سلطنت و اعقاب ایشان تسلا بعد نسل برقرار خواهد بود .

پادشاه اولاد ذکور نداشته باشد تعیین ولیمه بر حسب پیشنهاد شاه و تصویب مجلس شاهی ملی بعمل خواهد آمد مشروط بر آنکه آن ولیمه از خانواده قاجار نباشد ولی در هر موقعی که پسری برای پادشاه بوجود آید حقا ولایت مهدیباو خواهد بود.

اصل سی و هشتم

در موقع انتقال سلطنت ولیمه وقتی میتواند شخصاً امور سلطنت را تصدیق شود که دارای بیست سال تمام شمس باشد اگر باین سن نرسیده باشد نائب السلطنه از غیر خانواده قاجاریه از طرف مجلس شورای ملی انتخاب خواهد شد.

اصل سی و نهم

هیچ پادشاهی بر تحت سلطنت نمیتواند جلوس کند مگر اینکه قبل از تاجگذاری در مجلس شورای ملی حاضر شود با حضور اعضاء مجلس شورای ملی و مجلس سنا و هیئت وزراء بقراردیل قسم یاد نماید .

من خداوند قادر متعال را گواهی گرفته بکلام الله میباید و پانچه نزد خدا محترم است قسم بدهد میکنم که تمام خود را مصروف حفظ استقلال ایران نموده حدود مملکت و حقوق ملت را محفوظ و معروس بدارم قانون اساسی مشروطیت ایران را نگاهبان و بر طبق آن و قوانین مقرر سلطنت نمایم و در ترویج مذهب جعفری اتنی هشری سعی و کوشش نمایم و در تمام اعمال و افعال خداوند مرشاه را خاطر و ناظر دانسته منظور می گردانم و سعادت و عظمت دولت و ملت ایران داشته باشم و از خداوند مستعان در خدمت بترقی ایران توفیق میطلبم و از ارواح طیبه اولیای اسلام استمداد میکنم .

اصل چهلیم

هیچطور شخصی که به نیابت سلطنت منتخب میشود نمیتواند تصدی این امر شود مگر اینکه قسم مزبور فوق را یاد نموده باشد .

اصل چهل و یکم

در موقع رحلت پادشاه مجلس شورای ملی و مجلس سنا لزوماً منعقد خواهد شد و انعقاد مجلسین زیاد از ده روز بعد از فوت پادشاه نباید بتعویق بیفتد .

اصل چهل و دوم

هر گاه دوره وکالت وکلای هر دو یکی از مجلسین در زمان حیات پادشاه منقضی شده باشد و کلای جدید در موقع رحلت پادشاه هنوز معین نشده باشند وکلای سابق حاضر و مجلسین منعقد میشود

اصل سی و هشتم - ولایتعهد در صورت نداشتن اولاد به پسران پادشاه که مادرش ایرانی الاصل و شاهزاده باشد میرسد و در صورتیکه برای پادشاه اولاد ذکور نباشد اکبر خاندان سلطنت با رعایت الاثر ب فالاقرب بر تبه ولایت عهد ایل میشود و هر گاه در صورت مفروضه فوق اولاد ذوری برای پادشاه بوجود آید حقا ولایت عهد باو خواهد رسید

اصل سی و هشتم - دو موقع انتقال سلطنت ولیمه وقتی میتواند شخصاً امور سلطنت را تصدیق شود که سن او به هیجده سال بالغ باشد چنانچه باین سن نرسیده باشد با تصویب هیئت مجتهدین مجلس شورای ملی و مجلس سنا نائب السلطنه برای او انتخاب خواهد شد تا هیجده سالگی را بالغ شود .

اصل چهلیم - هیچطور شخصی که بنیابت سلطنت منتخب میشود نمیتواند تصدی این امر شود مگر اینکه قسم مزبور فوق را یاد نموده باشد .

اختیارات و اقتدارات سلطنتی فقط همان است که در قوانین مشروطیت حاضر تصریح شده .

اصل چهل و سیم
شخص پادشاه نمیتواند بدون تصویب و رضای مجلس شورای ملی و مجلس سنا تصدی امور مملکت دیگری شود .

اصل چهل و چهارم

شخص پادشاه از مسئولیت مبری است و زراء دولت در هر گونه امور مسئول مجلسین هستند .

اصل چهل و پنجم

کلیه قوانین و دستخطهای پادشاه در امور مملکتی وقتی اجرا میشود که با امضای وزیر مسئول رسیده باشد و مسئول صحت مدلول آن فرمان دستخط همان وزیر است .

اصل چهل و ششم

عزل و نصب وزرا بموجب فرمان همایونی پادشاه است .

اصل چهل و هفتم

اعطای درجات نظامی و نشان و امتیازات افتخاری بامرات قانون مقنن شخص پادشاه است .

اصل چهل و هشتم

انتخاب مأمورین رئیس دوائر دولتی از داخله و خارجه با تصویب وزیر مسئول از حقوق پادشاه است مگر در مواقعی که قانون استثناء نموده باشد ولی تعیین سایر مأمورین راجع بشاه نیست مگر در مواردی که قانون تصریح میکند .

اصل چهل و نهم

صدور فرمان و احکام برای اجرای قوانین از حقوق پادشاه است بدون اینکه هرگز اجرای آن قوانین را تویق یا توقیف نماید .

اصل پنجاهم

فرمانفرمانی کل قشون بری و بحری باشخص پادشاه است .

اصل پنجاه و یکم

اعلان جنگ و عقد صلح یا پادشاه است .

اصل پنجاه و دوم

عهدنامه مائیکه مطابق اصل بیست و چهارم قانون اساسی مورخه چهاردهم ذیقعد یک هزار و سیصد و بیست و چهار است آنرا لازم باشد به از رفع محظور مینگد منافع و اهمیت مملکتی اقتضا نمود با توضیحات لازمه باید از طرف پادشاه به مجلس شورای ملی و سنا اظهار شود .

اصل پنجاه و سیم

بصول مخفی هیچ عهدنامه بمصل وصول آشکار آن عهدنامه نخواهد بود .

اصل پنجاه و چهارم

پادشاه میتواند بمجلس شورای ملی و مجلس سنا را بطور فوق العاده امر بانعقاد فرماید .

اصل پنجاه و پنجم

ضرب سکه بموافق قانون بنام پادشاه است

اصل پنجاه و ششم

مغارج و مصارف دستگاه سلطنتی باید بقانونا معین باشد .

اصل پنجاه و هفتم

اختیارات و اقتدارات سلطنتی فقط همان است که در قوانین مشروطیت حاضر تصریح شده .

راجع بوزراء
اصل پنجاه و هشتم
 هیچکس نمیتواند بتمام وزارت برسد مگر آن که سلطان و ایرانی الاصل و تپه ایران باشد .

اصل پنجاه و نهم
 شاهزادگان طبقه اولی یعنی پسر و درویش و صوملی پادشاه عصر نمیتوانند بوزارت منتخب شوند .

اصل شصتم
 وزراء مشول مجلسین هستند و در هر مورد که از طرف یکی از مجلسین احضار شوند باید حاضر گردند و نسبت باموریکه معول بآنهاست حدود مسئولیت خود را منظور دارند .

اصل شصت و یکم
 وزراء علاوه بر اینکه بتهائی مشول مشاغل مختصه وزارت خود هستند همیشه اتفاق نیز در کلیات امور در مقابل مجلسین مشول و ضامن اعمال یکدیگرند .

اصل شصت و دوم
 عده وزراء را بر حسب اقتضای قانون معین خواهد کرد .

اصل شصت و سیم
 لقب وزارت افتخاری بکلی موقوف است .

اصل شصت و چهارم
 وزراء نمیتوانند احکام شغلی یا کتبی پادشاه را مستمسک تر از داده سلب مسئولیت از خودشان بنمایند .

اصل شصت و پنجم
 مجلس شورای ملی یاستا می تواند وزراء را در تحت مؤاخذه و محاکمه در آورد .

اصل شصت و ششم
 مسئولیت وزراء و سیاستی را که راجع بآنها میشود قانون معین خواهد نمود .

اصل شصت و هفتم
 در صورتیکه مجلس شورای ملی یا مجلس سنا یا اکثریت نامه عدم رضایت خود را از هیئت وزراء یا وزیر یا اظهار نمایند آن هیئت یا آن وزیر از مقام وزارت منزل میشود .

اصل شصت و هشتم
 وزراء موظفان نمیتوانند خدمت دیگر فیر از شغل خودشان در عهده گیرند .

اصل شصت و نهم
 مجلس شورای ملی یا مجلس سنا تصمیم وزراء را در محضر دیوان خانه تمیز عنوان خواهند نمود دیوانخانه مزبور با حضور تمام اعضاء مجلس معاکات دائره خود معاکه خواهد کرد مگر وقتی که بموجب قانون آنها و اقامه دعوی از دائره اظهارات دولتی مرجوعه بخص وزیر خارج و راجع بشود وزیر باشد .

تقریر - مادامی که محکمه تمیز تشکیل نیافته است هیئتی منتخب از اعضاء مجلسین بصد متساوی نایب مناب محکمه تمیز خواهند شد .

اصل هفتادم
 تعیین تقصیر و مجازات وارده بر وزراء در موقتی که مورد اتهام مجلس شورای ملی یا مجلس سنا شوند و یا در امور اداره خود دچار اتهامات شخصی مدعیان گردند منوط بقانون مخصوص خواهد بود .

اقتدارات معاکات
اصل هفتاد و یکم
 دیوان عدالت منظمی و معاکم عدلیه مرجع رسمی نظلمات عمومی هستند و تضاد در امور و شریعه با عدول مجتهدین جامع الشرايط است .

اصل هفتاد و دوم
 منازعات راجعه بحقوق سیاسی مربوط بمعاکم عدلیه است مگر در مواضعیکه قانون استثناء نماید .

اصل هفتاد و سیم
 تعیین معاکم عرفیه منوط بحکم قانون است و کسی نمیتواند بهیچ اسم و رسم محکمه بر خلاف مقررات قانون تشکیل نماید .

اصل هفتاد و چهارم
 هیچ محکمه ممکن نیست منعقد گردد مگر بحکم قانون .

اصل هفتاد و پنجم
 در تمام مملکت قضاة دیوانخانه تمیز برای امور عرفیه دایر خواهد بود آنها در شهرهای تحت و این دیوانخانه تمیز در هیچ معاکه ابتداء رسیدگی نمیکند مگر در معاکاتیکه راجع بوزراء باشد .

اصل هفتاد و ششم
 انعقاد کلیه معاکات منظمی است مگر آنکه منظمی بودن آن منظم یا منظمی نیست باشد در اینصورت لزوم احتیاط محکمه اعلان میشود .

اصل هفتاد و هفتم
 در ماده تقصیرات سیاسی مطبوعات چنانچه مبرمانه بودن معاکه صلاح باشد باید با اتفاق آراء جمیع اعضاء محکمه بشود .

اصل هفتاد و هشتم
 احکام صادره از معاکم باید مندرجه و معنوی و معنوی منقول قانونی که بر طبق آنها حکم صادر شده است بوده و علنا تر است شود .

اصل هفتاد و نهم
 در موارد تقصیرات سیاسی و مطبوعات هیئت منصفین در معاکم حاضر خواهند بود .

اصل هشتادم
 رؤساء و اعضاء معاکم عدلیه بترتیبی که قانون عدلیه معین میکند منتخب و بموجب فرمان های موقتی منصوب میشوند .

اصل هشتاد و یکم
 هیچ حاکم محکمه عدلیه را نمیتوان از شغل خود موقتاً یا دائماً بدون معاکه و ثبوت تقصیر تغییر داد مگر اینکه خودش استعفاء نماید .

اصل هشتاد و دوم
 تبدیل مأموریت حاکم محکمه عدلیه ممکن نمیشود مگر برضای خود او .

اصل هشتاد و سیم
 تعیین شخص مدعی عموم بانصوب حاکم شرع در عهد پادشاه است .

اصل هشتاد و چهارم
 مقرری اعضاء معاکم عدلیه بموجب قانون معین خواهد شد .

اصل هشتاد و پنجم
 رؤسای معاکم عدلیه نمیتوانند قبول خدمات موظفه دولتی را بنمایند مگر اینکه آن خدمت را مجاناً برعهده گیرند و مخالف قانون هم نباشد .

اصل هشتاد و ششم
 در هر کرسی ایالتی يك محکمه استیفاء برای امور عدلیه مقرر خواهد شد بترتیبی که در قوانین عدلیه مصرح است .

اصل هشتاد و هفتم
 معاکم نظامی موافق قوانین مخصوصه دولتمام مملکت تأسیس خواهد شد .

اصل هشتاد و هشتم
 حکمیت منازعه در حدود ادارات و مشاغل دولتی بموجب مقررات قانون به محکمه تمیز راجع است .

اصل هشتاد و نهم
 دیوانخانه عدلیه و محکمه معاکم وقتي احکام و نظامنامه های عمومی و ایالتی و ولایتی و بلدی را مبرجری خواهند داشت که آنها مطابق با قانون باشند .

در خصوص انجمنهای ایالتی و ولایتی
اصل نودم
 در تمام ممالک معروضه انجمنهای ایالتی و ولایتی بموجب نظامنامه مخصوص مرتب میشود و قوانین اساسیه آن انجمنها از اینقرار است .

اصل نود و یکم
 اعضاء انجمنهای ایالتی و ولایتی بلا واسطه از طرف اهالی انتخاب می شوند مطابق نظامنامه انجمن های ایالتی و ولایتی .

اصل نود و دوم
 انجمنهای ایالتی و ولایتی اختیار نظارت نامه در اصلاحات راجعه بمناقصه ها دارند باز قیادت حدود قوانین مقرر .

اصل نود و سیم
 صورت خرج و دخل ایالات و ولایات از هر قبیل بتوسط انجمنهای ایالتی و ولایتی طبع و نشر میشود .

در خصوص مالیه
اصل نود و چهارم
 هیچ قسم مالیات بر فراز نمیشود مگر بحکم قانون .

اصل نود و پنجم
 مواردی را که از دادن مالیات معاف توانند شد قانون مشخص خواهند نمود .

اصل نود و ششم
 میزان مالیات راجعه ساله مجلس شورای ملی با اکثریت تصویب و معین خواهد نمود .

اصل نود و هفتم
 در موارد مالیات هیچ تفاوت و امتیازی فیما بین افراد ملت گذارده نخواهد شد .

اصل نود و هشتم
 تخفیف و معافیت از مالیات منوط بقانون مخصوص است .

اصل نود و نهم
 فیر از موافقی که قانون صراحتاً مستثنی می دارد بهیچ عنوان از اهالی چیزی مطالبه نمیشود مگر باسم مالیات مملکتی و ایالتی و ولایتی و بلدی .

اصل صدم
 هیچ مرسوم و انعامی بفرزیه دولت حواله نمیشود مگر بموجب قانون .

اصل صد و یکم
 اعضاء دیوان معاسبات و مجلس شورای ملی برای مدتی که بموجب قانون مقرر میشود تعیین خواهد نمود .

اصل صد و دوم
 دیوان معاسبات مأمور بمعاينه و تفکیک معاسبات اداره مالیه و تفریح حساب کلیه معاسبات خزانه است و مخصوصاً مواظب است که هیچیک از فقرات مخارج معینه در بودجه از میزان مقرر تجاوز ننموده تغییر و تبدیل ننماید و هر وجهی در معمل خود بصرف برسد و همچنین مایه و تفکیک معاسبه مختلفه کلیه ادارات دولتی را نموده اوراق سند خرج معاسبات را جمع آوری خواهد کرد و صورت کلیه معاسبات مملکتی را باید بانضمام ملاحظات خود تسلیم مجلس شورای ملی نماید .

اصل صد و سیم
 ترتیب و تنظیم و اداره دیوان بموجب قانون است

قشون
اصل صد و چهارم
 ترتیب گرفتن قشون را قانون معین می نماید تکالیف و حقوق اهل نظام و ترقی در مناصب بموجب قانون است .

اصل صد و پنجم
 مخارج نظامی هر ساله از طرف مجلس شورای ملی تصویب میشود .

اصل صد و ششم
 هیچ قشون نظامی خارجه بخدمت دولت قبول نمیشود و در نقطه از نقاط مملکت نمیتواند اقامت یا عبور کند مگر بموجب قانون .

اصل صد و هفتم
 حقوق و مناصب و شئون اهل نظام سلب نمیشود مگر بموجب قانون .

قانون مطبوعات (۵)
 مصوب ۱۳۲۶ هجری قمری
 موافق اصل بیستم از قانون اساسی مطبوعات فیر از کتب خالص و مواد مضرة بدین معنی آزاد و معین در آنها متنوع است ولی هر گاه چیزی مخالف قانون مطبوعات در آنها مشاهده بشود نشر دهنده یا نویسنده بر طبق قانون مطبوعات مجازات میشود اگر نویسنده معروف و مقیم ایران باشد ناشر و طابع و موزع از تعرض مصون هستند مگر میشود طبع کتب و روزنامهجات و اعلانات و لوازم در تحت قوانین مقرر ذیل که از برای حفظ حقوق عموم و سد ابواب مضار از تجاوزات از باب قلم و مطبوعات وضع میشود آزاد است هر کس بخواهد مطبعه دایر نماید یا کتاب و جریده و اعلاناتی طبع برساند یا مطبوعات را بفروشد باید بدو عدم تضلف از قسول این قوانین را نزد وزارت معارف با التزام شرعی ملتزم و متعهد شود .

فصل اول - چاپخانه و کتابفروشی
ماده ۱ - چاپخانه حق ندارد چیزی طبع برساند بنون اینکه اسم نویسنده و رسم او را بداند و بدین اینکه اسم و رسم خود را در آخر آن مطبوع درج کند .

ماده ۲ - کتاب فروش حق ندارد از مطبوعات آنچه را که نویسنده و مطبعه آن بطور وضوح معرفی نشده اند بفروشد مگر کتبی که قبل از این تاریخ جمع شده و بجهتی دیگر از جهات قانونی ممنوع نباشد .

ماده ۳ - کتاب فروش حق ندارد کتابی را بفروشد که قانوناً قذف شده باشد .

(۵) قانون اجم بظنارت مطبوعات در تاریخ ۱۰ هجری ۱۳۰۱ (دوره چهارم تقنینیه) تصویب شده است .

فصل دوم طبع کتب
ماده ۴ - طبع کتب متداوله غیر از کتب ممنوعه و کتب جدید و غیر از کتب مذهبی آزاد است کتب جدید مذهبی باید قبل از طبع بظنارت معین هیئتی که در اداره معارف بنام مجمع علوم دینی تشکیل میشود رسیده و تصویب شده باشد .

ماده ۵ - لایحه نسخه که طبع میرسد چاپ کننده در نسخه برای ضبط در کتابخانه ملی و تکمیل مجموعه مطبوعات میفرستد در پایتخت این دو نسخه را رسانند وزارت علوم و در سایر بلاد بپسب وزارت علوم و اداره معارف میفرستند در هر صورت قبض رسید دریافت میکنند و در آن قبض باید عنوان کتاب و عده نسخ آن که طبع رسیده مذکور باشد چاپ کننده بموجب این فصل ملتزم شریعت است که در صورت تضلف سه تومان الی شصت تومان جعانی دادنی باشد بسته بظنارت محکمه قضیه .

فصل سوم روزنامهجات مقرر
ماده ۶ - هر روزنامه و جریده باید یک نفر مدیر مشول داشته باشد متصف بصفات ذیل .

(۱) ایرانی باشد
 (۲) سنش بیس سال بالغ باشد
 (۳) زوال شرف از او نشده باشد یعنی مرتکب جنحه و جنایات و مشهور بفسق و فساد عقیده نباشد

ماده ۷ - اسم و رسم مدیر روزنامه و اسم مطبعه که در آن روزنامه چاپ میشود باید روی هر روزنامه طبع رسیده باشد هر یک از مدیر روزنامه و مطبعه بموجب این فصل ملتزم شریعت است که در صورت تضلف از وظیفه خود از يك تومان الی سه تومان مجازاً دادنی باشند در صورتیکه در سه واحد تضلف در این فصل مکرر واقع شود علاوه بوجه ملزمی بهر تکراری يك تومان اضافه بدهد .

ماده ۸ - قبل از طبع و انتشار هر روز نامه و ورقه مقرر مدیر جریده مکلف است که اظهارات ذیل را در روی یک ورقه بظنارت انطباعات بفرستد

(۱) اسم و رسم مدیر روزنامه و معمل اداره آن
 (۲) اسم و رسم مطبعه که روزنامه در آن طبع خواهد رسید .
 (۳) عنوان روزنامه و جریده و ترتیب طبع آن که یومه است یا هفتگی است یا ماهانه
 (۴) عده چاپ هر نمره
 (۵) مسلك روزنامه و سیاق مطلب آن در صورت تغییر هر یک از کلیات فوق باید در تالی مطبوعات لازمه بظنارت انطباعات داده شود و این اظهارات باید همه مکتوباً در روی ورقه معینه با اعضاء مدیر مشول بعمل آمده آن ورقه تمیز دولتی خورده باشد بموجب این فصل مدیر مشول روز نامه ملتزم است که در صورت تضلف از پنج الی پنجاه تومان دادنی باشد

ماده ۹ - در موقع انتشار هر یک از نمرات روز نامه دو نسخه روزنامه با معاضی مدیر برای اداره معارف آن شهر که در آن طبع میشود دو نسخه از برای کتابخانه و قرائت خانه ملی فرستاده میشود در صورت تضلف مدیر روز نامه پنج تومان مجازاً دادنی خواهد بود

یکی از مأمورین دولتی یا یکی از ادارات چیزی درج کرده باشد که بشکل ایشان بر بخورد آنچه را که در توضیح ورد ایراد آن شخص یا آن اداره نزد مدیر روز نامه بفرستد باید بدون تاخیر و تعریف در ستون اول نمره آن روز نامه درج کند عبارت مقاله جوابیه میباشد بیش از نصف مقاله تعرضیه نباشد والا مازاد را باید صاحب مقاله جوابیه اجرت چاپ از قرار عاده بدهد برای تضلف از این فصل مدیر روزنامه از عده الی صد تومان دادنی خواهد بود .

ماده ۱۱ - در غیر اشخاص رسمی امتناع مدیر روز نامه از درج مقاله جوابیه مستوجب دادن پنج الی پنجاه تومان وجه ملزمی خواهد بود این نوع از مقالات باید در همان محل و همان حرف که مقاله اولی مندرج بوده طبع برسد .

ماده ۱۲ - رد تعرض هر چند نوبت که تبادل بشود روزنامه از قبول آن ناگزیر است بشرحیکه در فصل نهم و یازدهم مذکور شد .

ماده ۱۳ - مدیر روزنامه مشول مقالات مندرجه در روزنامه است و همچنان مشول اعلاناتی است که در روزنامه طبع میرسد در مقالات با معاضی مدیر مشول نیست که منتهیات مسلمه واضحه چیزی در مقاله مندرج نباشد والا مدیر نیز مشول است

ماده ۱۴ - مدیر روزنامه مختار است مقاله و لوابی که نزد او میفرستند مادامیکه شامل منوعات قانونی نباشد قبول کرده در روزنامه درج کند آنچه خلاف قانونی داشته باشد ممنوع است ولو از طرف ادارات رسمی اظهار شده باشد .

ماده ۱۵ - در روزنامهجاتی که درج اعلانات معول است مدیر حق طفره و تمویق از درج اعلانات رسمی ندارد اجرت طبع از قرار معمول بآنها داده میشود

روزنامهجات خارجه
ماده ۱۶ - روزنامهجات و اوراق که در خارجه طبع میرسد بهر زبان که باشد بر حسب مصلحت ملك و ملت از ورود انتشار ممنوع تواند شد هر گاه هلت منع در يك نمره باشد تشخیص وزارت معارف برای جمع آوری و ضبط آن کافی است و در منع کلی مذاقه مجلس وزراء لازم است بموجب این ماده هر کس روزنامهجات و اوراق ممنوعه را وارد کند یا انتشار بدهد از یکماه الی يك سال حبس خواهد شد

فصل چهارم اعلانات
ماده ۱۷ - طبع و نشر اعلانات آزاد است لکن اگر مضمون اعلان شامل قیاب و تضایع باشد یا داعی بفساد و اختلال امور عامه مطبعه و متصدی هر دو مشولند و اداره نظریه حق توقیف اینگونه اعلانات را داشته مرتکب و متصدی را بحد محکمه عدالت جلب خواهد کرد .

ماده ۱۸ - اعلان ولایعه و آنچه از این قبیل مطلقاً بجهت میرسد باید محل مطبعه را حاوی باشد تضلف از این ماده متصدی و مرتکب را از يك تومان الی سه تومان وجه ملزمی ملتزم خواهد کرد و یا بظنارت حاکم قضیه از یکروز الی ۳ روز حبس میشود

ماده ۱۹ - اعلانات رسمی که از طرف ادارات دولتی طبع میرسد روی کاغذ سفید خواهد بود سایر اعلانات از هر کس و هر جا روی کاغذ رنگین به طبع می رسد تا اعلانات رسمی از اعلانات شخصی ممتاز باشد در صورت تضلف

۱ - متدین بدین حضرت معتمدین (ص) باشند مگر نمایندگان ملل مسیحی و زردشتی و یهود که آنها هم باید در دین خود ثابت المقیده باشند

۲ - تیره ایران باشند .

۳ - لائال خط و سواد فارسی باندازه کافی داشته باشند .

۴ - معروفیت محلی داشته باشند .

۵ - در امور مملکتی با بصیرت باشند .

۶ - معروف بامانت و درستکاری باشند .

۷ - سن آنها کمتر از سی و زیاده از هفتاد سال نباشد .

ماده ۸ - اشخاصی که از انتخاب شدن معرومند .

۱ - شاهزادگان بلا فصل ایشاء و اخوان و اہام پادشاه .

۲ - نساوان .

۳ - تیره خارجه .

۴ - اهل نظام بری و بحری که مشغول خدمتند .

۵ - اشخاصی که مشغول خدمات دولتی هستند مگر اینکه برای مدت نمایندگی از شغل خود استعفا دهند .

۶ - ورشکستگان بتقصیر .

۷ - مرتکبین قتل و سرقت و مقرنی که مستوجب مجازات قانونی اسلامی شده اند و معرونین بارتکاب قتل و سرقت و غیره که شرعاً برائت خود را حاصل نکرده باشند .

۸ - اشخاصی که خروجشان از دین حنیف اسلام در حضور یکی از حکام شرع جامع شرایط شہوت رسیده باشد و یا متظاهر بقسوت باشند .

فصل چهارم

در تشکیل انجمن نظارت

ماده ۹ - در هر مرکز انتخاب هیئت باسم انجمن نظارت مؤقتاً تشکیل میشود که مراقب و مشغول صحت انتخابات خواهند بود .

ماده ۱۰ - در محل هائیکه انجمن ایالتی یا ولایتی موافق قانون برقرار است مرکب خواهد بود از سه نفر از اعضای انجمن ایالتی یا ولایتی و چهار نفر از محترمین محل در تحت ریاست حاکم این چهار نفر محترمین را انجمن ایالتی یا ولایتی بتصویب حاکم از افراد اعضای خود معین خواهد کرد

ماده ۱۱ - در محل هائی که انجمن ایالتی یا ولایتی موافق قانون هنوز تشکیل نیافته انجمن نظار مرکب خواهد بود از شخص حاکم و کارگذار و یک نفر از علمای معروف محل و یک نفر از شاهزادگان و دو نفر از اعیان رودفر از معتبرین تجار (در هر جا یکی از اشخاص مذکور نباشد بعضی او از اعیان یا تجار معین میشود) .

ماده ۱۲ - در شهرهای بزرگ بجهت دادن تفرقه انجمن نظارت میتواند در هر محله ششبهه گانه تشکیل نماید مرکب از یک خدا و پنج نفر از معتدین محل .

ماده ۱۳ - انجمن نظارت از میان اعضای خود یک یا دو نفر منشی انتخاب مینماید .

ماده ۱۴ - انجمن نظارت یک هفته بعد از انجام انتخابات متفرق میشود .

فصل پنجم

طریقه انتخاب

ماده ۱۵ - انتخاب در کلیه ممالک ایران بطرز دودرجه خواهد بود (توضیح اول) - مراکز انتخاب در درجه نخست که ابتداء در محله های یک شهر یا در شهرهای یک حوزه انتخابیه مدهمیتی را انتخاب می نمایند که منتخب نامیده میشوند و بعد این انتخاب شده گان درجه اول در مرکز حوزه انتخاب جمع شده از میان خود عده مطلوبه را ثانیا انتخاب میکنند و این انتخاب شدگان درجه ثانی نامیده خوانده میشوند (توضیح دوم) - مراد از حوزه انتخابیه آن قسمتی از مملکت است که موافق تقسیم نظامنامه یک یا چند نفر را مشترکاً انتخاب کرده مستقیماً بصورت مجلس شورای ملی میفرستد

اهم از اینکه آن قسمت در تحت یک یا چند حکومت باشد مرکز حوزه آن نقطه است که انتخاب درجه ثانی حوزه در آنجا واقع میشود .

ماده ۱۶ - انتخاب درجه اول و ثانی کلیه بطرز انتخاب جمعی خواهد بود مگر در محلهائی که موافق تقسیم نظامنامه بیش از یک نفر حق انتخاب ندارند در این صورت بابتخاب فردی عمل می شود .

(توضیح) - مراد از انتخاب جمعی آنست که هر یک از انتخاب کنندگان در دوره رای بدهد مجموع انتخاب شوندگان آن محل اسامی اشخاص مینویسند مراد از انتخاب فردی آنست که هر یک از انتخاب کنندگان در دوره رای اسم یک شخص را مینویسند

ماده ۱۷ - انتخاب درجه اول با اکثریت نسبی و انتخاب درجه ثانی با اکثریت تام خواهد بود .

(توضیح) - مراد از اکثریت تام آنست که بیشتر از نصف رای دهندگان درباره کسی رای داده باشند .

ماده ۱۸ - در انتخاب درجه اول اشخاصی که نسبت بعهده کلیه انتخاب کنندگان حوزه انتخابیه اکثریت تام حاصل کنند مستقیماً از انتخاب درجه ثانی بوده بصورت مجلس شورای ملی قبول میشوند .

ماده ۱۹ - در انتخاب درجه ثانی اگر دهمه اول و دوم درباره کسی اکثریت تام حاصل نشد دهمه سوم همان شخص با اکثریت نسبی منتخب خواهد بود .

ماده ۲۰ - در صورت تساوی آراء بین دو یا چند نفر هر گاه انتخاب یک نفر از آنها محل حاجت باشد آن یک نفر بحکم قرعه معین میشود .

ماده ۲۱ - در انتخاب درجه اول عده انتخاب شوندگان هر حوزه انتخابیه سه مقابل سه نمایندگانی خواهد بود که برای آن حوزه در ماده دوم معین شده است .

ماده ۲۲ - در حوزه انتخابیه طهران انتخاب درجه اول از پنج محله که هر یک در تحت ریاست یک کدخد است بعمل خواهد آمد موافق تقسیمی که انجمن نظارت معین خواهد کرد .

ماده ۲۳ - در حوزه انتخابیه ایالات و ولایات انتخاب درجه اول در تمام شهرهای آن حوزه با اکثریت نسبی بعمل خواهد آمد بد این منتخبین درجه اول در موعدهی که انجمن نظارت مرکزی معین میکند

در مرکز حوزه حاضر شده مستقیماً از میان خودشان بعهده که در ماده دوم بجهت آن حوزه تصریح شده است با اکثریت تام نماینده انتخاب خواهند کرد .

ماده ۲۴ - پنج ایل عده شاهسون آذربایجان بختیاری ، قشقایی ، ایلات خمسه فارس و ترکمان موافق تقسیم نظامنامه هر کدام یک نماینده مستقیماً بصورت مجلس شورای ملی میفرستند .

طرز انتخاب ایلات هم دو درجه است لیکن عده منتخبین درجه اول مرایل و هر مرکز انتخاب درجه ثانی را وزارت داخله معین خواهد کرد در این مورد انتخاب درجه ثانی بحکم قرعه خواهد بود .

ماده ۲۵ - در صورتیکه انتخاب شدگان شهرهای جزو در موعدهی که انجمن نظارت مرکزی برای حضور آنها معین کرده در مرکز آن حوزه حاضر نشوند برای آن دوره حق انتخاب از آنها ساقط است و همان عده که در سر موعده حاضر شده اند نمایندگان آن حوزه را از میان خودشان انتخاب خواهند کرد .

ماده ۲۶ - هر یک از انتخاب کنندگان زیاده بریک مرتبه حق رای دادن ندارند مگر در صورتی که تجدید انتخاب لازم شود .

ماده ۲۷ - هر درجه اول انتخاب کنندگان مجبور نیستند که حتماً از سابقین عمل خود انتخاب کنند

فصل ششم

دادن تفرقه برای تشخیص انتخاب کنندگان

ماده ۲۸ - انجمن نظارت اعلانی مرتب نموده بنسبیت اهمیت محل از پنج الی یازده روز قبل از موعده انتخاب اشاعه میدهد .

ماده ۲۹ - اعلان مذکور مطالب ذیل را دارا خواهد بود:

۱ - شرایط انتخاب کنندگان و انتخاب شوندگان .

۲ - محل و اوقاتی را که انجمن نظارت یا شعب آن ورقه تفرقه خواهد داد .

۳ - مکان و زمانی که انجمن نظارت برای اشترای حاضر خواهد بود .

۴ - عده نمایندگان را که صاحبان تفرقه باید منتخب نمایند .

ماده ۳۰ - اشخاصیکه شرایط انتخاب کردن را دارا هستند اگر در ظرف مدتی که انجمن نظارت بجهت گرفتن تفرقه معین نموده است تفرقه نگیرند حق انتخاب برای آن دوره از آنها ساقط است .

ماده ۳۱ - تفرقه که بانتخاب کنندگان داده میشود معنوی فقرات ذیل خواهد بود:

۱ - نمره و تاریخ .

۲ - اسم دارنده تفرقه واسم پدر او .

۳ - شغل و منزل .

۴ - زمان و مکانی که دارنده تفرقه باید حاضر شد برای خود را بدهد .

۵ - ساعت افتتاح و اختتام مجلس انتخاب .

۶ - مهر یا امضای اعضای انجمن نظارت .

ماده ۳۲ - انجمن نظارت یا شعب آن تمام تفرقه هائی را که بدهد بترتیب نمره در کتابخانه مخصوص ثبت خواهد شد .

فصل هفتم

دراخذ و استخراج آراء و تعیین انتخاب شدگان

ماده ۳۳ - بنسبیت اهمیت محل مدت اخذ رای از یک الی سه روز خواهد بود بنسبیت انجمن نظارت

ماده ۳۴ - پس از انقضای موعدهی که انجمن نظارت برای اخذ رای معین میکند دیگر ورقه رای از کسی قبول نخواهد شد .

ماده ۳۵ - دادن رای باید غنی باشد و از این جهت باید دارنده تفرقه قبل از دخول بمجلس انتخاب اسم یک یا چند نفر منتخبین خود را مطابق عده که اعلان شده است روی کاغذ سفید بی نشان نوشته لوله کرده با خود داشته باشد .

ماده ۳۶ - پس از حضور اعضای انجمن نظارت و افتتاح مجلس انتخاب در ساعتی که اعلان شده قبل از شروع بگرفتن ورقه رای رئیس انجمن نظارت چمبه را که برای ضبط آراء رای معین شده است در حضور امضاء انجمن و حاضرین از انتخاب کنندگان باز نموده خالی بودن آنرا مینماید .

ماده ۳۷ - هر یک از دارندگان ورقه تفرقه پس از ورود بمجلس انتخاب در کمال آرامی تفرقه و ورقه رای خود را بیکی از امضاء که برای اینکار معین شده اند میدهد .

ماده ۳۸ - گیرنده تفرقه نمره تفرقه را بصورت بلند میکوبد تا منشی انجمن نمره را در کتابچه ثبت تفرقه پیدا کرده نشان کند پس از نشان کردن نمره گیرنده تفرقه آنرا ابطال نموده بصاحبش رد مینماید و ورقه رای او را بدون نگاه کردن در جبهه انتخاب مینماید صاحبان تفرقه با احتیاط مواردیکه تجدید انتخاب لازم شود تفرقه باطله خودشان را محفوظ خواهند داشت .

ماده ۳۹ - انتخاب کنندگان پس از دادن ورقه رای ویس گرفتن تفرقه باطله در صورت تنگی جای و اختلال نظم و ترتیب انتخاب بامر رئیس از مجلس انتخاب خارج خواهند شد .

ماده ۴۰ - در محلهائیکه انتخاب در یک روز تمام نمیشود در ختام مجلس آنروز تمام امضاء با احتیاط لازم در جبهه را مهر کرده روز بعد میان امضاء آنرا باز میکنند .

ماده ۴۱ - بعد از اعلان انجام انتخاب رئیس انجمن جبهه انتخاب را در حضور امضاء و حاضرین انتخاب کنندگان خالی نموده امر باستخراج آراء می نماید .

ماده ۴۲ - یکی از امضاء اوراق انتخاب را شمرده عده آن را با عده رای دهندگانی که نمره تفرقه آنها در کتابچه ثبت تفرقه نشان شده است تطبیق میکند در صورت زیادتی اوراق رای بعهده

اوراق زیاده از کلیه برداشته شده باطل میشود نتیجه در صورت مجلس نوشته میشود .

ماده ۴۳ - اوراق انتخاب را یکی از امضاء بصوت بلند یک یک خوانده بیک نفر دیگر از امضاء مینماید و نفر دیگر از امضاء اسامی را بترتیبی که خوانده میشود در ورقه بزرگی مینویسد .

ماده ۴۴ - هر گاه در اوراق انتخاب زیاد یا کمتر از عده معینه اسامی نوشته باشد تقصی در امر انتخاب حاصل نخواهد شد در صورت اول آن عده اسامی که زیاد نوشته شده از آخر ورقه خوانده نخواهد شد .

ماده ۴۵ - از اوراق رای آنچه سفید یا لایقره باشد یا آنکه صحیحاً معرفی انتخاب شده را نکند یا امضای انتخاب کننده را داشته باشد یا بیش از یک ورق باشد محسوب نخواهد شد ولسی عیناً ضمیمه صورت مجلس میشود .

ماده ۴۶ - بلافاصله بعد از شماره و استخراج آراء رئیس نتیجه بصوت بلند اعلام مینماید و اوراق انتخاب را ماموم میکند باستثنای آنهایکه در ماده قبل ذکر شده که ضمیمه صورت مجلس میشود .

ماده ۴۷ - صورت مجلس انتخابات و امثلی در سه نسخه تحریر نموده با امضای امضاء انجمن نظارت میرساند یک نسخه بحکومت نسخه دیگر بشو مطرحت حکومت بمجلس شورای ملی و نسخه ثالث با کتابچه ثبت اوراق تفرقه بانجمن ایالتی یا ولایتی مرکز حوزه فرستاده می شود .

ماده ۴۸ - اشخاصی که ورقه تفرقه ندارند حق دخول بمجلس انتخاب ندارند .

ماده ۴۹ - دخول در موعده انتخاب با داشتن اسلحه اکیداً ممنوع است .

ماده ۵۰ - اسامی انتخاب شدگان درجه اول و دوم بعد از اتمام انتخابات از طرف حاکم محل در روزنامه اعلان میشود .

ماده ۵۱ - انتخاب شدگان در شهرهای جزو باید با امضای انجمن نظارت آن محل اعتبار نامه در دست داشته باشند و به انجمن نظارت مرکزی ارائه بدهند و همچنین نمایندگانی که در مرکز حوزه انتخابیه برای عضویت بمجلس شورای ملی منتخب میشوند باید با امضای انجمن نظارت مرکزی اعتبارنامه در دست داشته تسلیم دفتر مجلس شورای ملی نمایند .

فصل هشتم

در شکایات راجع بانخابات

ماده ۵۲ - اگر از انتخاب کنندگان و انتخاب شوندگان کسی حین انتخاب شکایت یا ایرادی راجع بانخابات داشته باشد مانع از انجام انتخاب نخواهد شد ولی شرح آن شکایت باید در صورت مجلس درج شود

ماده ۵۳ - شکایات و ایرادات راجع بانخابات باید در ظرف یک هفته بعد از ختم انتخابات بانجمن نظارت اظهار شود تا انجمن رسیدگی نموده حکم بدهد و نتیجه راضی صورت مجلس انتخابات نمایند .

ماده ۵۴ - متشکبان از انتخابات اگر از حکم انجمن نظارت راضی نباشند میتوانند پس از افتتاح مجلس شورای ملی شکایات خود را در ظرف ماه اول بمجلس شورای ملی اظهار نمایند و حکم مجلس شورای ملی قاطع خواهد بود (شکایات راجع بانخابات که بعد از افتتاح مجلس شورای ملی بعمل می آید باید در ظرف ماه اول بعد از وقوع آن انتخابات بمجلس شورای ملی برسد)

ماده ۵۵ - هر گاه یکی از منتخبین یا نمایندگان بوسیله تطبیح یا تهدید انتخابات شوند پس از ثبوت بانجمن نظارت یا بمجلس شورای ملی انتخاب آن منتخب یا نماینده علاوه بر مجازاتیکه قانون در باره او معین خواهد کرد از درجه اعتبار ساقط خواهد بود .

ماده ۵۶ - حق اعتراض بر انتخابات و اشخاصی دارند که حق انتخاب کردن داشته باشند .

فصل نهم

در مواد مختلفه

ماده ۵۷ - همیشه نصف به علاوه یک نفر از نمایندگان ملت که شصت و یک نفر باشد در طهران حاضر شدند بمجلس افتتاح مینماید و برای آنها با اکثریت مناط اعتبار و اجراست .

ماده ۵۸ - ابتدای دوره انتخابیه دوساله از روزی است که مجلس شورای ملی افتتاح میشود .

ماده ۵۹ - پس از انقضای مدت در سال باید نمایندگان مجدداً انتخاب شوند و مردم مختارند هر یک از یک منتخبین سابق را که بخواهند دوباره انتخاب نمایند .

ماده ۶۰ - مقرری اعضای مجلس شورای ملی موقوف به تشخیص و تصویب مجلس است .

ماده ۶۱ - مخارج مسافرت انتخاب شدگان درجه اول و دوم را ذمایاً و ایاباً حکومت هر محل با اطلاع انجمن نظارت از قرار فرسخی پنج قران ادا خواهد کرد به علاوه پنج تومان مخارج توقف پنج روزه در مرکز حوزه .

ماده ۶۲ - هر گاه یکی از اعضای مجلس شورای ملی استعفا یا فوت نماید و بیش از سه ماه بانقضای دوره باقی باشد بمجلس شورای ملی یک نفر بجای او با اکثریت تام انتخاب خواهد کرد .

ماده ۶۳ - در طهران ده روز بعد از توشیح این نظامنامه بدستخط همایونی و در ولایات پنج روزه بعد از وصول نظامنامه انجمن نظارت تشکیل یافته شروع بانخابات خواهد کرد .

